

TRANSFORMACIJA LOKALNE ZAJEDNICE USLIJED GOSPODARENJA NEMATERIJALNOM KULTURNOM BAŠTINOM

Antonija JOZIĆ, doktorandica

Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilište u Rijeci, Primorska 46,
Opatija, Hrvatska

antonija.jozic@fthm.hr

Jasna HORVAT

Ekonomski fakultet u Osijeku, Trg Ljudevita Gaja 7, Osijek, Hrvatska

jasna.horvat@gmail.com

<https://dx.doi.org/10.21857/yvjrdcd2py>

Sažetak

Upravljanje nematerijalnom kulturnom baštinom povezano je sa zaštitom, očuvanjem i gospodarenjem temeljenom na tezi da je nematerijalna kulturna baština neiscrpan gospodarski resurs. Pri tome posebnu vrijednost imaju oni nematerijalni kulturni resursi koji su upisani na UNESCO-v svjetski popis zaštićene nematerijalne kulturne baštine, a sukladno Konvenciji iz 1972. i 2003. godine. Upisivanjem nematerijalne kulturne baštine na UNESCO-v svjetski popis mijenja se odnos prema nematerijalnoj kulturnoj baštini, ali i prema prostoru u kojemu se ona interpretira. Interpretiranje nematerijalne kulturne baštine poslovni je pothvat koji dovodi do transformacije prostora na kojemu se gospodari nematerijalnom kulturnom baštinom najčešće u turističkom i obrazovnom poslovanju. Cilj rada istražiti je pretpostavke upisa nematerijalne kulturne baštine na UNESCO-v svjetski popis, načine gospodarenja nematerijalnom kulturnom baštinom uvedenom na UNESCO-v popis s naglaskom na interpretiranje nematerijalne kulturne baštine te transformacije lokalne zajednice do kojih dovodi interpretiranje zaštićene nematerijalne kulturne baštine i uporaba u turističkom poslovanju.

U radu je primijenjena meta-analiza teorijskih spoznaja, analiza dostupnih sekundarnih podataka te studija slučaja. Meta analizom teorijskih spoznaja uspoređuju se postojeće spoznaje o pretpostavkama i ograničenjima UNESCO-va svjetska popisa nematerijalne kulturne baštine dok se analizom sekundarnih podataka potkrepljuju i raspravljaju nalazi meta analize. Riječ je o javno dostupnim sekundarnim podatcima koji govore o dinamici upisa nematerijalnih kulturnih dobara na UNESCO-v svjetski popis, razlikama u brojnosti upisanih dobara po izabranim kriterijima kakvima su pripadnost zemljopisnom području i ekonomska razvijenost države ili područja. Posebno se analiziraju nematerijalna kulturna dobra Republike Hrvatske upisana na UNESCO-v svjetski popis i dinamika njihova upisa.

U studiji slučaja analizira se izabrano nematerijalno kulturno dobro Republike Hrvatske upisano na UNESCO-v svjetski popis nematerijalne kulturne baštine kao i učinci interpretacijskoga centra posvećenog izabranom nematerijalnom kulturnom dobru na lokalnu zajednicu. U zaključnim razmatranjima utvrđuju se učinci UNESCO-va svjetskog popisa nematerijalne kulturne baštine na turističke i druge gospodarske poticaje za lokalnu zajednicu u kojoj je interpretirana nematerijalna kulturna baština. Uz poticajne učinke u zaključnim razmatranjima navode se prijetnje usmjerene gubitku autentičnosti i uvriježenih gospodarskih djelatnosti lokalne zajednice te se navode preporuke nositeljima javnih politika.

Ključne riječi: bećarac, interpretacijski centar, održivost, turizam, UNESCO

Ključna poruka rada: Nematerijalna kulturna baština kapitalni je resurs, a njezinim upisivanjem na UNESCO-v svjetski popis nematerijalne kulturne baštine povećava se njezina kulturna i gospodarska vrijednost. U radu se analiziraju i iznose pozitivni i negativni učinci koji se u lokalnoj zajednici ostvaruju interpretiranjem nematerijalne kulturne baštine, posebice u turizmu i s turizmom povezanim djelatnostima.

1. Uvod

Pojam kulturna baština tijekom posljednjih desetljeća doživio je promjene u provedbenom te posljedično i u teorijskom značenju. Svojedobno je označavao monumentalne ostatke kultura, a s protekom vremena počeo je obuhvaćati i nove kategorije poput etnografske, industrijske pa do nematerijalne baštine. Prema Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje „kulturna baština je ukupnost materijalnih i nematerijalnih obilježja i praksa naslijeđenih iz prošlosti“ (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2024). „Kada se govori o baštini najčešće se ističe kako ona predstavlja materijalne i duhovne produkcije pojedinaca ili skupina koje su naslijeđene, koje je potrebno očuvati za buduće generacije“ (Dallen, 2011: 176). U kulturno-antropološkom kontekstu baština se definira kao naslijeđe ljudskog roda kojoj ne pripada samo „prirodno-izvorno i od čovjeka kulturno-stvoreno nego i ono što je stvoreno u interakciji prirode i kulture“ (Cifrić, 2010: 243). Prema Tomašević i Horvat (2012) kulturna baština predstavlja jedan od kapitala koji se nasljeđuju i čije posjedovanje podrazumijeva život na određenom prostoru.

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske definira kulturnu baštinu kao „zajedničko bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njenu zaštitu kao jedan od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Kulturnu baštinu čine pokretna i nepokretna kulturna dobra od umjetničkoga, povijesnoga, paleontološkoga, arheološkoga, antropološkog i znanstvenog značenja“ (Ministarstvo kulture i medija, 2024). Pri tome je za naglasiti da se zaštita i očuvanje

kulturne baštine provodi slijedom Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 15/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21, 114/22, na snazi od 1. 1. 2023.) koji obuhvaća tri vrste kulturnih dobara: (a) nepokretno kulturno dobro, (b) pokretno kulturno dobro te (c) nematerijalno kulturno dobro (razni oblici i pojave duhovnog stvaralaštva koje se prenose predajom). Pod nematerijalnim kulturnim dobrom koje se prenosi predajom isti Zakon navodi „jezik, dijalekti, govori i toponimika, te usmena književnost svih vrsta, folklorno stvaralaštvo u području glazbe, plesa, predaje, igara, obreda, običaja, kao i druge tradicionalne pučke vrednote te tradicijska umijeća i obrti“ (Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Članak 9.).

U središtu zanimanja ovoga rada nalazi se nematerijalna kulturna baština, koja je u gore navedenom Zakonu označena pojmom nematerijalno kulturno dobro. Upravo je zakonsko određenje nematerijalne kulturne baštine potvrda da njezino razumijevanje nije jednoznačno te da je postupak očuvanja nematerijalne kulturne baštine usko povezan s njezinom definicijom.

Tako je Gredičak (2009) nematerijalnu baštinu definirala opisno navodeći kako ona podrazumijeva, npr., zanate, folklor, različite profesije tradicionalnoga tipa, narodne festivale, predstave, priredbe, običaje, obrede, crkvene obrede i razna klasična sportska događanja. Cifrić i Trako Poljak (2014: 35) navode da se baštinom treba koristiti „jer je za nas; treba ju čuvati jer je i za druge; i treba ju stvarati jer je i za buduće generacije“. Cominelli i Greffe (2012) definiraju nematerijalnu baštinu kao onu koja se najčešće odnosi na znanja i vještine, mentalne manifestacije, izraze i prakse kojima komunicira neka zajednica i kojih se drže članovi tih zajednica. To uključuje prikaze kreativnih djelatnosti naslijeđene od prethodnih generacija, a značajne za (o)čuvanje i prijenos budućim generacijama (Pereira Roders i Van Oers, 2011).

Razumijevanje pojma nematerijalne baštine u izrazitoj je povezanosti s kulturnim identitetom te time i sa svim onim djelatnostima koje iz kulturnog identiteta crpe nematerijalne, ali kapitalne resurse važne za poslovanje. Tu se ponajprije misli na turističku djelatnosti, djelatnosti kreativne industrije, obrazovnu djelatnost, ali i na postupke brendiranja različitih proizvođačkih i uslužnih djelatnosti kojima je nematerijalna baština sastavnicom poslovnoga identiteta. Jozić (2024) ističe prelijevanje brendiranja kulturom u obrazovanje, turizam i djelatnosti kreativne industrije te podizanje diplomatskog i gospodarskog ugleda.

S obzirom na to da svaka poslovna aktivnost mijenja lokalnu zajednicu, problemsko pitanje ovoga rada usmjereno je na istraživanje posljedica koje poslovne aktivnosti pri uporabi nematerijalne kulturne baštine ostavljaju na lokalnu zajednicu. Pri tome je obuhvat razmišljanja sužen na poslovanje onim nematerijalnim kulturnim nasljeđem koje je upisano na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva (dalje: Reprezentativni popis), a sukladno Konvenciji iz 2003. godine.

Navedeni kriterij uvršten je u ovo istraživanje radi globalnog dosega Konvencije te time i učinaka pri gospodarenju takvim dobrima na samo dobro i na transformaciju lokalne zajednice u kojoj se dobrom gospodari što u najširem smislu obuhvaća postupke interpretiranja takvoga dobra. Drugim riječima, interpretiranje nematerijalne kulturne baštine poslovnj je pothvat koji dovodi do transformacije prostora na kojemu se gospodari nematerijalnom kulturnom baštinom u turističkom, obrazovnom ili drugom poslovanju.

Kako bi se odgovorilo na istraživačko pitanje, cilj ovoga rada istražiti je pretpostavke upisa nematerijalne kulturne baštine na UNESCO-ov Reprezentativni popis, načine gospodarenja nematerijalnom kulturnom baštinom uvedenom na UNESCO-ov Reprezentativni popis s naglaskom na interpretiranje nematerijalne kulturne baštine te transformacije lokalne zajednice do kojih dovodi interpretiranje zaštićene nematerijalne kulturne baštine i uporaba u turističkom poslovanju. Pretpostavke upisa nematerijalne baštine na UNESCO-ov Reprezentativni popis istražiti će se na slučaju izabranog nematerijalnog kulturnog dobra, odnosno bećarca, a s uvidom i u druga nematerijalna kulturna dobra Republike Hrvatske koja su uvrštena na isti Popis te meta-analizu postojećih teorijskih spoznaja i analizu sekundarnih podataka.

2. Nematerijalna kulturna baština – teorijski pogled

Da bi se ostvario prvi cilj rada, istražene su pretpostavke upisa nematerijalne kulturne baštine na UNESCO-ov Reprezentativni popis. Tu su ponajprije predstavljeni UNESCO-ovi popisi, a potom su navedene temeljne odlike UNESCO-ovog Reprezentativnog popisa te načini gospodarenja nematerijalnom kulturnom baštinom. S obzirom na to da navedeni fenomen postoji duže od 20 godina te time nužno dovodi i do određenih transformacija nadalje su opisane temeljne transformacije unutar lokalnih zajednica u kojima se gospodari nematerijalnim kulturnim dobrom upisanim na UNESCO-ov Reprezentativni popis. U posljednjem potpoglavlju ovog poglavlja nematerijalnu kulturnu baštinu se stavlja u kontekst održivog turizma.

2.1. UNESCO-ova Konvencija o zaštiti nematerijalne baštine

Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine usvojena je 1972. godine čime je kulturna baština doživjela ekspanziju u cijelome svijetu. Već tada su neke države izrazile želju za očuvanjem nematerijalne kulturne baštine. Francioni (2022: 4) navodi kako se pojavio „potpuno novi koncept kulturne baštine u pogledu zaštite nematerijalnih izričaja kulturnog stvaralaštva“. UNESCO je 2003. godine koncept zaštite proširio i na nematerijalna kulturna dobra smatrajući ih jednakovrijednim dijelom baštine čovječanstva kada je na zasjedanju Glavne skupštine UNESCO-a usvojena Konvencija o zaštiti nematerijalne baštine. Republika Hrvatska je istu Konvenciju potvrdila (ratificirala) 2005. godine. Bortolotto (2007) navodi kako je Konvencija u fokus stavila važnost lokalnih zajednica u novom pristupu zaštite baštine dok Brown (2005) ističe brojne izazove u zaštiti

nematerijalne kulturne baštine čije rješavanje zahtjeva holistički pristup koji poštuje prava njenih nositelja.

Cilj UNESCO-a je potaknuti zemlje na potpisivanje Konvencije o svjetskoj baštini i osigurati zaštitu svoje prirodne i kulturne baštine kao i potaknuti države potpisnice Konvencije na nominaciju svojih kulturnih dobara na popise svjetske baštine. Programske smjernice rada UNESCO-a potiču države potpisnice na uspostavljanje planova upravljanja i sustava izvješćivanja o stanju očuvanosti kulturnih dobara upisanih na popise svjetske baštine, pomaže državama potpisnicama u zaštiti dobara pružanjem tehničke pomoći i stručne obuke pri zaštiti kulturnih dobara u neposrednoj opasnosti, podizanju javne svijesti o očuvanju svjetske baštine, uključivanju lokalnog stanovništva i uspostavljanju međunarodne suradnje u očuvanju svjetske kulturne i prirodne baštine (UNESCO, 2024). UNESCO-ovih ciljevi upućuju na ugroženost nematerijalne kulturne baštine do koje dolazi ne samo uslijed protjecanja vremena nego i uslijed ljudskog djelovanja kakvima su ratna djelovanja. Uz ratna djelovanja tu se ubrajaju djelovanja koja su rezultat nepostojanja svijesti o vrijednosti (ne)materijalne kulturne baštine. U takve postupke ubrajaju se i gospodarenja (ne)materijalnom kulturnom baštinom kojima se (ne)izravno ugrožava identitet samog kulturnog dobra, lokalnog identiteta stanovnika mjesta ili šireg područja u kojemu se gospodari kulturnom baštinom.

Konvencija o zaštiti nematerijalne baštine određuje kako „nematerijalna kulturna baština znači vještine, izvedbe, izričaje, znanja, umijeća, kao i instrumente, predmete, rukotvorine i kulturne prostore koji su povezani s tim, koje zajednice, skupine i u nekim slučajevima, pojedinci prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Ovu nematerijalnu kulturnu baštinu, koja se prenosi iz naraštaja u naraštaj, zajednice i skupine stalno iznova stvaraju kao odgovor na svoje okruženje, svoje međusobno djelovanje s prirodom i svojom poviješću koja im pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštivanje kulturne raznolikosti i ljudske kreativnosti. U svrhu ove Konvencije u obzir se uzima isključivo ona nematerijalna kulturna baština koja je u skladu s postojećim međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima, kao i potrebama uzajamnog poštivanja među zajednicama, skupinama i pojedincima i koja je u skladu s održivim razvojem“ (Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, Članak 2.).

Nematerijalna kulturna baština „manifestira se, među ostalim, u sljedećim područjima: (a) usmena predaja i izričaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine, (b) izvedbene umjetnosti, (c) običaji, obredi i svečanosti, (d) znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir, (e) tradicijski obrti.“ (UNESCO, 2024)

Tri su liste/popisa koje je ustanovio UNESCO kao polugu zaštite nematerijalne kulturne baštine čovječanstva i to su: (a) Popis nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita, a koja se sastoji od elemenata nematerijalne baštine za koje zainteresirane zajednice i države potpisnice smatraju kako zahtijevaju hitne mjere da bi se održale na životu, (b) Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva koji se

sastoji od onih elemenata nematerijalne baštine koji prikazuju raznolikost te baštine i podižu svijest o njezinoj važnosti i (c) Registar dobrih praksi očuvanja nematerijalne kulturne baštine svijeta koji sadrži programe, projekte i aktivnosti koji najbolje odražavaju načela i ciljeve Konvencije (UNESCO, 2024).

Da bi neko dobro bilo upisano na Reprezentativni popis mora proći proceduru upisa definiranu od strane UNESCO-a. Labadi (2013) navodi kako treba zadovoljiti 6 kriterija: (a) nematerijalno kulturno dobro mora biti sukladno odredbama Konvencije o zaštiti nematerijalne baštine, (b) upisivanje dobra će pridonijeti osiguravanju vidljivosti i svijesti o značaju nematerijalne kulturne baštine te poticati dijalog odražavajući kulturnu raznolikost diljem svijeta i svjedočeći ljudsku kreativnost, (c) postoje i razrađene su mjere zaštite koje mogu štiti i promicati dobro, (d) dobro je nominirala najšira moguća zajednica, grupa ili pojedinci uz njihov pristanak i (e) dobro je upisano u nacionalni popis nematerijalne kulturne baštine.

Upisivanje na Reprezentativni popis pokrenulo je i brojne rasprave. Tako Singh (2010) navodi kako UNESCO igra važnu ulogu u oblikovanju normi u kompleksnom svijetu današnjice. Foster i Gilman (2015: 123) identificiraju ključna pitanja i teme kao što su „pitanja terminologije, borbe za moć između lokalnih, nacionalnih i međunarodnih dionika, učinke turizma i komodifikacije na lokalne zajednice i kulturne prakse, vrijednost međunarodnog prepoznavanje i implikacije selektivnosti“. Jednako tako ističu različite reakcije zajednice na upisivanje njihovog dobra na Popis, kod nekih izaziva ponos i jača identitet, nekima je teret, nekima samo ukras dok je kod nekih *izvan radara*. Labadi (2013) ukazuje na jaz između lokalne zajednice i njene uloge kao baštinika dobra i države kao glavnog dionika pri upisu nekog dobra na UNESCO-ov popis. Duvelle (2014) navodi kako je uključivanje zajednice ključna odredba Konvencije no postizanje učinkovitog sudjelovanja pokazalo se izuzetno teškim jer su mnogi procesi nametnuti odozgo uz nedovoljno konzultacija s baštinicima. Slično zaključuje i Singh (2014) navodeći kako upravljanje kulturom u UNESCO-u često favorizira pristup odozgo prema dolje marginalizirajući lokalne zajednice.

2.2. Načini gospodarenja nematerijalnom kulturnom baštinom

Upravljanje kulturnom baštinom je proces očuvanja, zaštite, valorizacije i održivog korištenja kulturnih dobara, kako bi se osigurala njihova dugotrajnost i dostupnost budućim generacijama. Ključni elementi upravljanja kulturnom baštinom uključuju zaštitu i konzerviranje, istraživanje i dokumentiranje, valorizaciju, održivo korištenje, zakonodavstvo i politiku. Ako se nematerijalna kulturna baština promatra iz perspektive dobra upisanog na listu UNESCO-a onda se upravljanje može svesti na posljednja tri elementa.

Pod valorizacijom kulturne baštine podrazumijeva se promicanje kulturne baštine i njezina integracija u društveni i ekonomski život zajednice, uključujući turizam, obrazovanje i kreativnu industriju. Takva valorizacija dovodi do promidžbe kulturne baštine te njene promjene u gospodarskom smislu i sposobnosti ostvarivanja prihoda (Millar, 1989).

Održivo korištenje čest je pojam u suvremenom svijetu, a najčešće citirana definicija održivog razvoja govori o razvoju koji omogućava zadovoljavanje potreba današnjih generacija bez ugrožavanja budućih generacija pri njihovu zadovoljavanju iste potrebe (Kebble, 1988). Održivi razvoj uravnotežuje tri komponente: ekonomsku, okolišnu i socio-kulturnu. U tom kontekstu održivo korištenje kulturne baštine ne ugrožava njezinu budućnost, uključujući balansiranje između očuvanja dobra i potreba suvremenog doba.

Zakonodavstvo i politika podrazumijevaju razvoj i primjenu zakona, propisa i strategija koje definiraju prava i obveze u vezi s upravljanjem kulturnom baštinom. U Republici Hrvatskoj ministarstvo nadležno za poslove u kulturi je Ministarstvo kulture i medija koje obavlja poslove u području kulture, a koji se odnose na razvoj kulture, kulturnog života i djelatnosti. Između ostalog zaduženo je i za obavljanje poslova za Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO (Ministarstvo kulture i medija, 2024).

Gospodarenje kulturnom baštinom upisanom na UNESCO-ov popis zaštićene baštine posjeduje specifične obveze i odgovornosti te time i poslovne odlike. Izložena snažnijoj uporabi i prilagodbi za turističku, obrazovnu i kreativnu uporabu, zaštićena kulturna baština transformira se ovisno o interpretativnoj i gospodarskoj prilagodbi suvremenosti.

2.3. Transformacije proistekle iz gospodarenja kulturnom baštinom

Uporaba kulturne baštine podrazumijeva njezinu interpretativnu prilagodbu suvremenosti te upravljanje s visoko organiziranom suradnjom različitih dionika, uključujući lokalne zajednice, stručnjake, vlade i međunarodne organizacije. Kako je navedeno u uvodu ovoga rada, UNESCO-ova inicijativa o zaštiti svjetske baštine postoji duže od 50 godina i njezini učinci transformiraju odnos prema zaštićenoj baštini, ali i prostor na kojemu se gospodari nematerijalnim kulturnim dobrom upisanim na UNESCO-ov Reprezentativni popis.

U integrativnom pregledu literature koji su ponudile Pranskūnienė i Zabulionienė (2023) izdvojena su tri skupine teorijskih uvida o transformaciji kulturnog naslijeđa. Autorice prvu skupinu nazivaju „ja“ perspektiva (engl. I – ja) i u nju ubrajaju radove koji govore o transformaciji naslijeđa iz perspektive transformacije osoba ili pojedinca. U drugoj skupini nazvanoj „mjesto“ (engl. place – mjesto) autorice su okupile radove koji analiziraju lokalnu perspektivu transformacije, a u trećoj označenoj imenom „područje“ (lat. regio – područje, okružje, pokrajina, oblast) nalaze se radovi s pogledom na širi prostorni obuhvat transformacijskih postupaka proizašlih iz transformacije kulturnog dobra. Pri tome je važno naglasiti kako autorice baštinu analiziraju u tri smjera: „(a) baština: između definicije i vrijednosti, (b) baština: između pamćenje i interpretacija, (c) prema transformacijama baštine“ (Pranskūnienė i Zabulionienė, 2023: 2). Autorice uočavaju da je posljednjih desetljeća „došlo do značajnog povećanja onoga što se smatra kulturnom baštinom (Smith, 2006; Harrison, 2013; Walsh, 1992)“ te upozoravaju na „Harrisona, 2013. i 2013.b koji je ovo razdoblje opisao procvatom baštine (engl. *heritage boom*)“ (Pranskūnienė i Zabulionienė, 2023: 7).

Za zamijetiti je da uz tri navedene transformacije (pojedinaца, mjesta i područja), transformaciju prolaze i sami interpretacijskih postupci. Na način interpretacije utječu razvoj tehnologije, obim posjetitelja te projektni model uključivanja dionika kreativne industrije u postupak interpretacije (Horvat, Mijoč i Plaščak, 2023). Uz navedeno, postoje čimbenici koje valja dodatno istražiti, a u njih se ubrajaju ekonomska razvijenost, stupanj obrazovanja, indeks inovativnosti, način organiziranja turističke i obrazovne djelatnosti, prometna povezanost i sl. Nowacki (2021: 15) uočava važnost interpretacije baštine u stvaranju novih, individualiziranih narativa sukladnih potrebama, karakteristikama pojedinog područja te politikama održivog razvoja područja. Pod interpretacijom baštine pri tome razumijeva umijeće stvaranja i prenošenja autentičnog doživljaja baštine, a uporabom raznovrsnih komunikacijskih strategija i tehnika kakvima su pripovijedanje (engl. *storytelling*), tematske ture, oživljena povijest, igre i aktivno sudjelovanje posjetitelja. Isti autor interpretaciju kulturne baštine vidi važnom obrazovnom aktivnosti, ali njezinu ulogu proširuje te je označuje alatom za poticanje emocija, pružanje informacija o mjestu, području i identitetu, odnosno alatom za upravljanje održivim razvojem (Nowacki, 2021)

Za istražiti je i transformacije kroz koje prolazi i sam UNESCO-ov popis, načini na koje dobra uspijevaju dobiti taj prestižni status, dužina čekanja te pitanje inflacije po broju imenovanja zaštićenih kulturnih dobara. Nedovoljno istraženo je i područje UNESCO-ovog programa Svjetsko pamćenje (engl. *Programa Memorie of the World*) čiji je cilj olakšati očuvanje svjetske dokumentarne baštine, omogućiti njezin univerzalan pristup diljem svijeta i jačati svijest o njezinom značaju. Jednako tako važna je i sinergija tog programa s ostalim UNESCO-ovim programima. Edmondson, Jordan i Prodan (2020: 7) navode kako „sinergije s ostalim UNESCO-ovim programima baštine ostaju plodno i kritično područje istraživanja, uključujući razlike i sličnosti među njima kako u praktičnom tako i u teorijskom smislu. Iako se o tome često govori, to do sada nije dovelo do vidljivije akcije“. Posljednjom rečenicom u ovome citatu autori su naglasili da se transformacija u zaštitu i interpretaciji kulturne baštine tek teorijski raspravlja. Za pretpostaviti je kako će nova rješenja ponuditi interdisciplinarno istraživanje većeg broja znanstvenih polja među kojima su istraživanja održivosti turističkog proizvoda i usluga, kreativne industrije, upravljanja i obrazovanja. U sljedećem potpoglavlju razmatra se povezanost održivosti (turističkog proizvoda i usluge) i nematerijalne kulturne baštine.

2.4. Održivi turizam i nematerijalna kulturna baština

Održivost turističkih proizvoda i usluga dio je smjernica održivog razvoja kao globalnog usmjerenja poslovnih politika, a s ciljem umanjenja i prevladavanja posljedica transformacija koje dovode do neravnoteže gospodarskih, ekoloških i društveno-kulturnih sadržaja. Turizam izravno crpi iz gospodarenja nematerijalnom kulturnom baštinom te pri tome donosi koristi poput ekonomskog razvoja, povećanja zapošljivosti i blagostanja, ali istovremeno i prijemore poput prekomjerne uporabe prostornih, ljudskih i kulturnih resursa, smanjene kvalitete života za domaće stanovništvo, pojave nepoželjnih ponašanja i sl.

Kim, Whitford i Arcodia (2019) identificirali su glavne prioritete nematerijalne kulturne baštine kao održivog turističkog resursa. To su: promocija nematerijalne kulturne baštine lokalnom stanovništvu, osnaživanje baštinika nematerijalne kulturne baštine te usporedni razvoj turizma i zaštite nematerijalne kulturne baštine. Kulturna nematerijalna baština je ranjiva ako je ne koristi lokalna zajednica. U tom kontekstu važni su obrazovni programi, uspostavljanje centara nematerijalne kulturne baštine ili turističkih aktivnosti (festivali i predstave) posvećeni nematerijalnoj kulturnoj baštini. Na taj se način nematerijalnom dobru povećava ekonomska, društvena i kulturna vrijednost. Kako bi nematerijalno kulturno dobro postalo održivi turistički resurs važno je osnaživanje baštinika tog istog dobra. Bakar i suradnici (2013) ističu kako razvoj održivog turizma podrazumijeva turizam koji poštuje i uključuje lokalne tradicije s ciljem ostvarenja ekonomskih koristi te potiče daljnje očuvanje kulturnih praksi. Qiu, Zuo i Zhang (2022) navode kako je održivost nematerijalne kulturne baštine pod utjecajem nekoliko povezanih čimbenika, od kojih je najvažnija uključivanje lokalnih zajednica. Važna je i autentičnost jer turistička uporaba može dovesti do komodifikacija, a samim time i do negativnih transformacija nematerijalne kulturne baštine. Su, Li i Kang (2019) ističu tehnološki napredak kao alat za zaštitu i očuvanje nematerijalne kulturne baštine. Khanom i suradnici (2019) naglašavaju važnost autentičnosti nematerijalne kulturne baštine i aktivno sudjelovanje turista u procesu određivanja autentičnosti. Qiu, Rahman i Dolah (2024) analiziraju ulogu suvenira u kulturnom turizmu s naglaskom na njihov prinos očuvanju lokalne kulture, gospodarskog razvoja i praksi održivog turizma. Studija je identificirala nekoliko ključnih nalaza: (a) suveniri su važan alat za prezentaciju i očuvanje nematerijalne kulturne baštine, (b) suveniri značajno doprinose lokalnom gospodarstvu, (c) moderni potrošački trendovi ukazuju na rastuću preferenciju autentičnih, kulturno značajnih suvenira, (d) naglašena je održiva praksa u proizvodnji suvenira i (e) integracija novih tehnologija u proizvodnju suvenira. Novije studije navode kako je nematerijalna kulturna baština prepoznata kao važan faktor za očuvanje kulturne raznolikosti u kontekstu urbane otpornosti (Tavares, Alves i Vasquez, 2021).

3. Metodologija

Metodologija ovoga rada primjenjuje studiju slučaja jednog nematerijalnog kulturnog dobra Republike Hrvatske upisanog na UNESCO-ov Reprezentativni popis.

Studija slučaja (engl. *case study*) primjenjuje holistički pristup u proučavanju analiziranog fenomena koji može biti mikro ili makro razine. „U studiji slučaja nerijetko se podatci prikupljaju primjenom većeg broja različitih metoda i iz različitih izvora. Cilj je istražiti problem u njegovu prirodnom okruženju te odgovoriti na pitanja kako? i zašto?“ (Horvat 2022: 111). Studiju slučaj odlikuje primjena većeg broja različitih metoda te njihovo komentiranje u zaključnim razmatranjima.

Hipoteza koja se postavlja u ovome radu glasi: Nematerijalno kulturno dobro pridonosi transformaciji lokalne zajednice. Metode primijenjene u ovome radu usmjerene su opisu i analizi nematerijalnog kulturnog dobra upisanog na UNESCO-ov Reprezentativni popis. Uporabljene su meta-analiza s pregledom literature o navedenom fenomenu na globalnoj razini i analiza sekundarnih podataka kojima su se istraživali učinci interpretacijskoga centra posvećenog izabranom nematerijalnom kulturnom dobru (bećarac) u lokalnoj zajednici. Za potrebe izrade ovog rada obavljen je dubinski intervju s predstavnikom lokalne samouprave odnosno Grada Pleternice. Radi se o ispitaniku s dugogodišnjim iskustvom na rukovodećim poslovima vezanim uz turizam i upravljanje projektima. Intervju je vođen u kolovozu 2024. godine. Osim toga zatraženi su podaci o broju posjetitelja Muzeja bećarca od Javne ustanove Pleternica, kao i podaci o dolascima i noćenju turista na administrativnom području Grada Pleternice od Turističke zajednice Grada Pleternice.

Meta-analiza primijenjena u ovome radu daje pregled izabrane literature, odnosno teorijskih karakteristika analiziranog slučaja. S obzirom na kompleksnost teme, u radu se donosi sažeti pregledu teorijskih spoznaja izdvojenih isključivo iz onih radova koji su se prikazali u uvodnim poglavljima rada. Riječ je o meandriranom pregledu metodoloških bibliografskih jedinica koji “uključuje veći broj bibliografskih jedinica navedenih po određenom ključu – vremenskom, tematskom, citatnom ili metodološkom. Svrha mu je uspostaviti uvid u srodna istraživanja, primijenjene metodologije, ograničenja i preporuke. Okvir je za usvajanje znanja o različitim metodološkim postupcima i svojevrsni vodič u izradi istraživačkog nacrtu.” (Horvat 2022: 87)

Hipoteza radi koje se provodi meta-analiza glasi: Nematerijalno kulturno dobro upisano na listu UNESCO-a je znanstveno istraživano, a navedena pretpostavka neće se odbaciti ako se utvrdi dovoljan broj relevantnih studija. Tu se ponajprije misli na studije povezane s turizmom i gospodarskom djelatnošću, kreativnom industrijom i održivim razvojem.

Analiza sekundarnih podataka oblik je arhivskog istraživanja, odnosno istraživanja „već postojećih podataka (sekundarnih, pseudoprimarnih ili tercijarnih) javno dostupnih ili ustupljenih na zahtjev“ (Horvat, 2022: 112). U radu su analizirani javno dostupni sekundarni podatci koji govore o dinamici upisa nematerijalnih kulturnih dobara na UNESCO-ov Reprezentativni popis, razlike u brojnosti upisanih dobara po izabranim kriterijima kakvima su pripadnost zemljopisnom području i ekonomska razvijenost države ili područja. Posebno se analiziraju nematerijalna kulturna dobra Republike Hrvatske upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis i dinamika njihova upisa.

4. Rezultati istraživanja

Izabrani slučaj koji se analizira u ovome radu nematerijalno je dobro Republike Hrvatske upisano na UNESCO-ov Reprezentativni popis. Riječ je o bečarcu (vokalno – instrumentalnom napjevu s područja Slavonije, Baranje i Srijema) koji je na UNESCO-ov Reprezentativni popis upisan 2011. godine. Ovaj fenomen svoje trajno mjesto pronašao je u Muzeju bečarca u Pleternici otvorenom 2023. godine, a kojim upravlja Javna ustanova Pleternica osnovana od strane Grada Pleternice (Muzej bečarca, 2024).

U opisu analiziranog slučaja, ponajprije se provodi meta-analiza teorijskih spoznaja povezanih s temom rada, važnošću i ulogom UNESCO-ova Reprezentativna popisa kao i samom slučaju (bečarcu). Potom se daje uvid u sekundarne podatke o nematerijalnim kulturnim dobrima Republike Hrvatske na UNESCO-ovu Reprezentativnom popisu. Riječ je o sekundarnim podacima preuzetim iz javno dostupnog izvora Ministarstva kulture i medija (2024) te UNESCO-a (2024). U trećem dijelu analize daje se uvid u učinke gospodarenja Bečarcem – primjerom (tj. slučajem) zaštićenog nematerijalnog kulturnog dobra Republike Hrvatske.

4.1. Meta-analiza

U meta-analizi slučaja obuhvaćena su dva izabrana korpusa teorijskih spoznaja. Prvi se odnosi na analizu teorijskih spoznaja o UNESCO-ovu Reprezentativnom popisu (Tablica 1), a drugi o izabranom zaštićenom nematerijalnom kulturnom dobru Republike Hrvatske, odnosno o bečarcu (Tablica 2).

Upisom triju ključnih riječi „UNESCO nematerijalna baština (engl. *UNESCO intangible heritage*)“ u Google Znalac (2024) kao jedan od pretraživača znanstvene literature utvrđeno je 105 000 bibliografskih jedinica. Teorijske spoznaje o UNESCO-ovu Reprezentativnom popisu svedene su na izbor onih bibliografskih jedinica koje su u radu citirane i procijenjene su relevantnim za raspravu.

Tablica 1: Pregled teorijskih spoznaja o UNESCO-ovoj zaštiti nematerijalne kulturne baštine

Autor ili urednik:	Godina:	Citatnost:	Sadržaj, tema i ključni nalazi rada:
Brown, M. F.	2005.	417	Rad se bavi razvojem informatizacije i utjecajem na nematerijalnu kulturnu baštinu u globaliziranom svijetu. Zaštita nematerijalne kulturne baštine nosi brojne izazove koji se u radu raspravljaju (informatizacija, nepostojanje pravnog okvira za zaštitu nematerijalne kulturne baštine, etička pitanja vezana za pojave kulturne apropijacije, okolišna perspektiva, globalizacija, izazovi dokumentiranja i inventarizacije, odbijanje dijeljenja znanja o nematerijalnoj kulturnoj baštini, balansiranje prava i pristupa nematerijalnoj kulturnoj baštini).
Rizzo, I.	2006.	262	Rad analizira kako ekonomska teorija i teorija javnih politika mogu usmjeriti donošenje odluka o kulturnoj baštini. Autori navode da je važno tretirati baštinu kao kapitalnu imovinu, što uključuje razmatranje održivosti, sličnosti između kulturnog i prirodnog kapitala te primjenu analize troškova i koristi koja se posebno usmjerava na netržišne koristi. Odnos između kulturne i ekonomske vrijednosti je kompleksan, pri čemu kulturna vrijednost igra bitnu ulogu u donošenju odluka o očuvanju.
Bartolotto, C.	2007.	247	Autorica raspravlja o novoj definiciji nematerijalne kulturne baštine koju predlaže UNESCO, naglašavajući da se inovacija ne nalazi samo u nematerijalnosti kulturnih izraza, već u njihovom shvaćanju kao dinamičnih procesa koji se razvijaju kroz vrijeme. Ova promjena pristupa označava pomak od promatranja kulturnih izraza kao objekata prema njihovom sagledavanju kao životnih, izvođačkih tradicija koje su bitne za zajednice. Također, rad istražuje povijesni razvoj i implikacije ovog pristupa unutar UNESCO-a te ističe važnost glasova lokalnih zajednica.
Singh, J.P.	2010.	280	Dokument pruža sveobuhvatan pregled UNESCO-a od njegovih ideala do trenutne uloge kao vodeće međunarodne organizacije za znanost, obrazovanje i kulturu. Također analizira njegovu administraciju, financije, i odnose sa članicama te civilnim društvom, kao i ključne kontroverze unutar njegovih inicijativa u obrazovanju, znanosti i kulturi. Na kraju, razmatra tri važna pitanja budućnosti UNESCO-a: obrazovanje za sve, digitalnu podjelu i norme kulturne raznolikosti.
Labadi, S.	2013.	523	Istražuje nekoliko glavnih tema vezanih uz koncept izvanredne univerzalne vrijednosti (eng. Outstanding Universal Value) u kontekstu Konvencije o svjetskoj baštini i Konvencije o nematerijalnoj kulturnoj baštini. Teme uključuju: Teorijske perspektive i povijesnu evoluciju koncepta univerzalne vrijednosti, nacionalne interpretacije pojma univerzalne vrijednosti, kulturnu raznolikost i uključivost, održivi turizam i razvoj, autentičnost i nematerijalnu kulturnu baštinu. Rad pruža sveobuhvatnu analizu koncepta univerzalne vrijednosti, ističući njene složenosti, različite interpretacije različitih dionika i implikacije za očuvanje i upravljanje baštinom. U poglavlju "Održivi turizam i razvoj" istražuje se odnos između koncepta univerzalne vrijednosti i održivog turizma, postavljajući pitanje može li se turizmom upravljati na način koji podržava očuvanje baštinskih mjesta, a da je istovremeno na korist lokalnim zajednicama. Rad kritizira implementaciju načela održivog razvoja unutar okvira Konvencije o svjetskoj baštini.

Autor ili urednik:	Godina:	Citatnost:	Sadržaj, tema i ključni nalazi rada:
Bakar, A. A., Osman, M.M., Bachok, S. i Jaafar, S.	2013.	1	Rad analizira način mjerenja nematerijalne kulturne baštine u Malaccu, gradu proglašenom mjestom svjetske baštine od strane UNESCO-a. Očuvanje nematerijalne kulturne baštine u suvremenim društvima može se postići kroz nekoliko ključnih strategija: edukaciju i osvještavanje, sudjelovanje zajednice, kreiranju platformi za dijalog, korištenje tehnologije, podršku vladinih i nevladinih organizacija, razvoj održivog turizma, zakonodavne mjere i međunarodnu suradnju. Autori navode različite pristupe mjerenju nematerijalne kulturne baštine, a koje variraju među kulturama te su oblikovani u kulturnim, društvenim, političkim i ekonomskim kontekstima svake zajednice. Ova raznolikost naglašava važnost prilagodbe metoda mjerenja specifičnim potrebama i karakteristikama svake kulture.
Singh, J.P.	2014.	15	Rad istražuje ulogu UNESCO-a u očuvanju kulturne baštine, ističući njegovo ukorijenjeno djelovanje u organiziranju globalnih kulturnih mreža koje oblikuju kolektivna razumijevanja i upravljanje tim područjem. Unatoč važnosti tih mreža, UNESCO je kritiziran zbog hijerarhijskog pristupa donošenju odluka koji često zanemaruje lokalne zajednice pogođene pitanjima turizma i ekonomskog razvoja. Uz to, rad ukazuje na potrebu za ravnotežom između kulturnih i komercijalnih interesa u očuvanju baštine.
Foster, M. D. i Gilman, L. (urednici)	2015.	67	Rad istražuje definiciju i značaj nematerijalne kulturne baštine, utjecaj UNESCO-ovih politika na lokalne zajednice te perspektive i odgovore pojedinaca i grupa koje su pogođene tim politikama. Utjecaj UNESCO-ovih politika na lokalne zajednice može varirati i često izaziva različite reakcije. Pojedinci i zajednice mogu imati različita mišljenja o koristima i izazovima povezanim s UNESCO statusom te mogu percipirati UNESCO-ovo prepoznavanje kao pozitivno, ali i kao prijetnju njihovim kulturnim praksama.
Su, X., Li, X. i Kang, Y.	2019.	178	U radu se istražuje povećani interes za istraživanje nematerijalne kulturne baštine primjenom bibliometrijske analize 249 radova prikupljenih iz baze podataka Web of Science. Ključni nalazi ukazuju da postoji ograničena suradnja među istraživačima i institucijama te da se istraživanje prvenstveno fokusira na zaštitu baštine, kulturni turizam i sudjelovanje zajednice. Uz to, istraživanje također otkriva važnost vrijednosti nematerijalne kulturne baštine te izazove u očuvanju i prenošenju tih kulturnih praksi
Khanom, S., Moylw, B., Scott, N. i Kennelly, M.	2019.	52	Rad se bavi pitanjem autentičnosti nematerijalne kulturne baštine u turizmu, naglašavajući važnost aktivnog sudjelovanje turista u procesu određivanja autentičnosti. Autori predlažu konceptualni model međusobne autentifikacije koji uključuje perspektive domaćina i gosta, ističući važnost zajedničkog odnosa i osnaživanje zajednice kroz kulturni turizam. Dokument također ukazuje na potrebu daljnjih istraživanja kako bi se testirao ovaj model i poboljšale prakse u očuvanju nematerijalne kulturne baštine.
Edmondson, R., Jordan, L. i Prodan, A. C. (urednici)	2020.	16	UNESCO-ov Program Memory of World (MoW) osmišljen je kako bi sačuvao i promovirao kulturnu baštinu kroz globalnu inicijativu koja se fokusira na važnost pristupa i očuvanja dokumenata od nacionalnog i međunarodnog značaja. Ovaj dokument naglašava ključne aspekte programa te najnovije razvojne trendove u očuvanju baštine uključujući suradnju raznih međunarodnih stručnjaka iz različitih disciplina.

Autor ili urednik:	Godina:	Citatnost:	Sadržaj, tema i ključni nalazi rada:
Kim, S., Whitford, M., i Arcodia, C.	2021.	297	Ovaj dokument istražuje razvoj nematerijalne kulturne baštine kao održivog turističkog resursa kroz prizmu baštinika s posebnim fokusom na Južnu Koreju. Ističe se važnost autentičnosti nematerijalne kulturne baštine kao važne pretpostavke u globalnoj turističkoj industriji dok se upozorava na rizik od komodifikacije koja može ugroziti njezinu autentičnost. Baštinici nematerijalne kulturne baštine smatraju kako je potrebno podići svijest lokalne zajednice o baštini, osnažiti baštinike te istovremeno razvijati turizam kako bi se osigurao uspješan prijenos i promocija nematerijalne kulturne baštine kao održivog turističkog resursa.
Tavares, D. S., Alves, F. B. i Vasquez, I. B.	2021.	26	Rad se bavi analizom veze između nematerijalne kulturne baštine i urbane otpornosti kroz sustavni pregled literature. Ističe se važnost nematerijalne kulturne baštine prema UNESCO-u te njen doprinos održivosti i zajednici u urbanim sredinama, osobito u kontekstu klimatskih promjena. Istraživanje identificira nedostatke u dosadašnjoj literaturi te ukazuje na potrebu boljeg integriranja nematerijalne kulturne baštine u strategije urbane otpornosti.

Izvor: autorice

Brojni su radovi analizirali UNESCO-ovu zaštitu nematerijalne kulturne baštine, posebice nakon donošenja Konvencije kada se javljaju teorije kako je baština kapitalna imovina, a uskoro se baština počinje razmatrati i kao turistički resurs. Otvaraju se pitanja očuvanja nematerijalne kulturne baštine u suvremenom društvu, važnost sudjelovanja zajednice i dijaloga kao i perspektive pojedinaca i grupa koje su pogođene UNESCO-ovim politikama te pitanje održivosti nematerijalne kulturne baštine u kontekstu pojma održivog turizma današnjice.

U Tablici 2 se daje pregled teorijskih spoznaja o izabranom nematerijalnom kulturnom dobru Republike Hrvatske, bećarcu, koji je na UNESCO-ov Reprezentativni popis upisan 2011. godine.

Tablica 2: Pregled teorijskih spoznaja o o izabranom zaštićenom nematerijalnom kulturnom dobru Republike Hrvatske (bećarcu)

Autor ili urednik	Godina:	Citatnost:	Sadržaj, tema i ključni nalazi rada:
Dimšić, K.	2022.	-	Bećarac, kao tradicionalna glazba Slavonije, ističe se svojom melodičnošću, improvizacijom i aktualnošću, što ga čini relevantnim dijelom nematerijalne kulturne baštine. Nakon uvrštenja na UNESCO-ovu Listu, bećarac je postao simbol zajedništva i kulturnog identiteta Šokaca, nadilazeći državne granice i promovirajući povezanost među hrvatskim manjinama. Osim očuvanja tradicije, suvremene manifestacije poput Bećarfesta dodatno doprinose njegovom populariziranju i pristupanju novim generacijama.
Ceribašić, N.	2022.	-	Osvrt autorice fokusira se na bećarac kao najpopularniji oblik usmene književnosti i glazbe u istočnoj Hrvatskoj koji je od 2011. godine na UNESCO-ovom popisu nematerijalne kulturne baštine. Ističe se važnost očuvanja bećarca kao izraza lokalne kulture i komunikacije, te opasnosti od njegove standardizacije koja može ugroziti raznolikost njegovih interpretacija. Autorica također naglašavaju potrebu za aktivnim očuvanjem tradicije povezivanjem različitih dionika i organiziranjem susreta koji potiču interakciju među nositeljima bećarca.
Ferić, M.	2022.	-	Autor navodi kako je bećarac posebna vrsta vokalno-instrumentalnog napjeva koja se javlja u glazbeno-tradicijskoj kulturi Slavonije, Baranje i Srijema, karakterističan po deseteračkim dvostihovima koji najčešće tematiziraju ljubavne i metaforičke motive. Ova glazba ima prepoznatljiv melodijski obrazac i bogat tonski opseg te se izvodi uz instrumentalnu pratnju koja se razvijala kroz povijest.

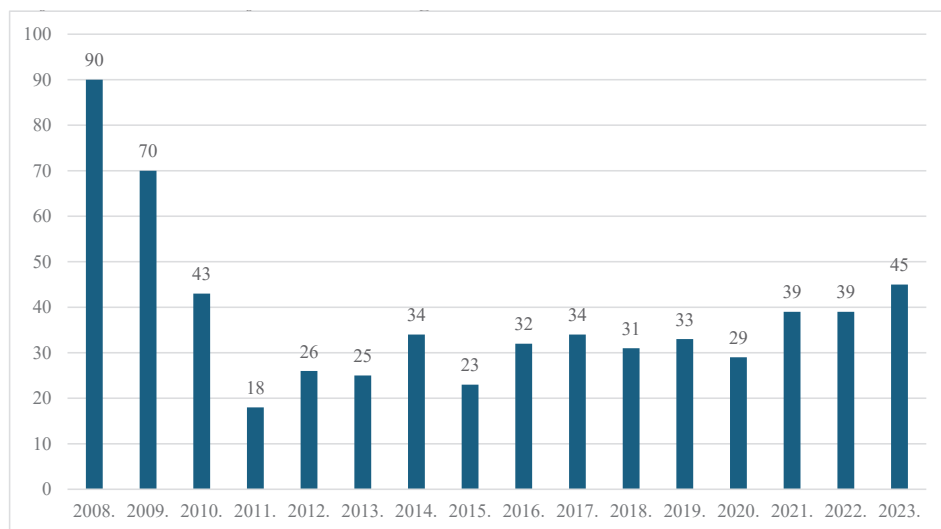
Izvor: autorice

Unatoč činjenici da je bećarac nematerijalno kulturno dobro upisano 2011. godine na Reprezentativni popis UNESCO-a, vrlo je oskudna literatura na temu bećarca kao nematerijalnoj baštini čovječanstva. Dostupni izvori uglavnom su etnografske i muzikološke prirode te je za očekivati kako turističke i ekonomske studije tek predstoje.

4.2. Nematerijalna kulturna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva

Na Reprezentativnom popisu upisano je 611 dobara iz 140 zemalja. Upis dobara započeo je 2008. godine i te godine je upisan najveći broj dobara, njih 90. Dinamika upisa daje se u Grafikonu 1.

Grafikon 1. *Dinamika upisa dobara na Reprezentativni popis nematerijalne baštine čovječanstva za razdoblje 2008. – 2023. godine*

Izvor: Izradile autorice prema UNESCO (2024)

Nakon prve dvije godine u kojima je na Reprezentativni popis upisan najveći broj dobara (njih 160) bilježi se prosječan upis od 30-ak dobara godišnje. Država s najvećim brojem upisanih dobara je Kina (35), slijede Turska (27), Francuska (24), Japan, Koreja (22), Azerbajdžan, Iran, Španjolska (21), Hrvatska (19), Italija (18), Indija (15), Belgija, Oman, Uzbekistan (14), Kazahstan, Kirgistan, Maroko, Saudijska Arabija, Ujedinjeni Arapski Emirati, Vijetnam (13), Peru (12), Meksiko (11), Indonezija, Kolumbija, Rumunjska, Tadžikistan (10). Ostalih 114 država na Reprezentativnom popisu imaju upisano manje od 10 dobara. Ako promatramo regionalnu pripadnost upisanih dobara sukladno UNESCO-ovim kriterijima onda se na listi nalazi 80 dobara s područja Afrike, 69 dobara iz arapskih zemalja, 226 dobara s područja Azije i Pacifika, 238 s područja Europe i Sjeverne Amerike te 82 dobra s područja Latinske Amerike i Pacifika.

Ako za pokazatelj razvijenosti neke države uzmemo bruto domaći proizvod *po stanovniku* (engl. *GDP per capita*) i promatramo države s upisanih 10 ili više nematerijalnih kulturnih dobara na Reprezentativnom popisu onda je rezultat sljedeći (Tablica 3):

Tablica 3: Pregled upisanih dobara po državama i BDP-u po stanovniku u državama koje imaju upisano više od 10 nematerijalnih kulturnih dobara na UNESCO-ovom Reprezentativnom popisu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva

Država	Broj dobara	BDP po stanovniku u 000 eura
Belgija	14	55,54
Ujedinjeni Arapski Emirati	13	53,92
Francuska	24	47,36
Italija	18	39,58
Koreja	22	34,16
Španjolska	21	34,05
Japan	22	33,14
Saudijska Arabija	13	33,04
Hrvatska	19	22,97
Oman	14	20,91
Rumunjska	10	19,53
Meksiko	11	15,25
Kazahstan	13	14,78
Kina	35	13,14
Turska	27	12,76
Peru	12	8,29
Azerbajdžan	21	7,64
Kolumbija	10	7,33
Iran	21	5,31
Indonezija	10	5,27
Vijetnam	13	4,62
Maroko	13	4,08
Indija	15	2,73
Uzbekistan	14	2,67
Kirgistan	13	1,92
Tadžikistan	10	1,27

Izvor: Izradile autorice prema UNESCO (2024) i MMF (2024)

Prema MMF-u (2024) prosječni BDP *po stanovniku* u svijetu iznosi 13,84 tisuće eura. Prema tome iz prethodne je tablice razvidno kako 13 država koje imaju upisano 10 i više dobara na UNESCO-ovom Reprezentativnom popisu ispod, a 13 iznad svjetskog prosjeka BDP-a *po stanovniku*. Na prvom mjestu po BDP-u *po stanovniku* nalazi se Belgija s upisanih 14 dobara, dok je na posljednjem Tadžikistan s upisanih 10 i BDP-om *po stanovniku* u visini od 1,27 tisuća eura.

4.2.1. Nematerijalna dobra Republike Hrvatske upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva

UNESCO-ov Reprezentativni popis izvor je sekundarnih podataka ovoga rada te podloga za snimku stanja nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske upisane na Reprezentativan popis UNESCO-a. Republika Hrvatska na listama ima upisana 22 nematerijalna kulturna dobra, a njihove značajke daju se u tablicama 4, 5 i 6.

Tablica 4: *Nematerijalna dobra Republike Hrvatske upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*

Godina	Naziv	Država
2009.	Čipkarstvo u Hrvatskoj	Hrvatska
	Dvoglasje tijesnih intervala Istre i Hrvatskog Primorja	Hrvatska
	Festa svetog Vlah, zaštitnika Dubrovnika	Hrvatska
	Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana	Hrvatska
	Godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine	Hrvatska
	Procesija Za Križen	Hrvatska
	Umijeće izrade drvenih tradicijskih igračaka s područja Hrvatskog zagorja	Hrvatska
2010.	Sinjska alka, viteški turnir u Sinju	Hrvatska
	Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske	Hrvatska
2011.	Bečarac – vokalno – instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema	Hrvatska
	Nijemo kolo s područja Damatinske zagore	Hrvatska
2012.	Klapsko pjevanje	Hrvatska
2013.	Mediterranska prehrana na hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelom zaleđa	Hrvatska, Cipar, Španjolska, Grčka, Italija, Maroko i Portugal
2018.	Međimurska popevka, tradicijski napjev Međimurja	Hrvatska
	Umijeće suhozidne gradnje	Hrvatska, Cipar, Francuska, Grčka, Italija, Slovenija, Španjolska i Švicarska
2021.	Umijeće sokolarenja	Hrvatska, Ujedinjeni Arapski Emirati, Austrija, Belgija, Češka, Francuska, Njemačka, Mađarska, Irska, Italija, Kazahstan, Mongolija, Maroko, Nizozemska, Pakistan, Poljska, Portugal, Katar, Saudijska Arabija, Slovačka, Španjolska i Sirija
2022.	Tripundanske svečanosti i kolo sv. Tripuna – tradicije bokeljskih Hrvata u Hrvatskoj	Hrvatska
	Tradicije uzgoja lipicanaca	Hrvatska, Austrija, Bosna i Hercegovina, Mađarska, Italija, Rumunjska, Slovačka i Slovenija
2023.	Transhumanca – sezonska seoba stoke	Hrvatska, Albanija, Andora, Austrija, Francuska, Grčka, Italija, Luksemburg, Rumunjska i Španjolska

Izvor: Izradile autorice prema UNESCO (2024)

Na Reprezentativnom popisu Republika Hrvatska ima upisanih 19 nematerijalnih kulturnih dobara od čega je njih 7 upisano 2009. godine, godinu dana nakon uspostave UNESCO-ovog popisa. U Tablici 5 daje se popis dobara upisanih na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita.

Tablica 5: *Nematerijalna dobra Republike Hrvatske upisana na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita*

Godina	Naziv	Država
2010.	Glazbeni izričaj otkanje	Hrvatska

Izvor: Izradile autorice prema UNESCO (2024)

Kao što je vidljivo iz Tablice 5, na tom popisu nalazi se samo jedno nematerijalno kulturno dobro i to glazbeni izričaj otkanje koji je na popis upisan 2010. godine. U Tablici 6 pregled je nematerijalnih dobara upisanih na UNESCO-ov Registar dobrih praksi očuvanja nematerijalne kulturne baštine svijeta.

Tablica 6: *Nematerijalna dobra Republike Hrvatske upisana u UNESCO-ov Registar dobrih praksi očuvanja nematerijalne kulturne baštine svijeta*

Godina	Naziv	Država
2016.	Ekumuzej Batana	Hrvatska
2022.	Tocati, zajednički program očuvanja tradicijskih igara i sportova – Tradicijska pučka igra pljočkanje	Hrvatska, Italija, Belgija, Cipar i Francuska

Izvor: Izradile autorice prema UNESCO (2024)

U navedenom Registru Republika Hrvatska ima upisana 2 nematerijalna kulturna dobra. Potrebno je istaknuti da se na navedenim popisima i registrima nalazi 16 nematerijalnih kulturnih dobara koja se isključivo odnose na Republiku Hrvatsku dok je ostalih 6 prisutno u više država. Tako je, primjerice, „Tocati – zajednički program očuvanja tradicijskih igara i sportova“ prisutan u 6 država, a „umijeće sokolarenja“ u 24 države. U nastavku se analizira gospodarenje i upravljanje nematerijalnim kulturnim dobrima Republike Hrvatske upisanih na UNESCO-ov Reprezentativni popis.

4.2.2. Gospodarenje i upravljanje nematerijalnim kulturnim dobrima Republike Hrvatske upisanim na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva

Kako je navedeno u uvodu ovog poglavlja, Republika Hrvatska na listama ima upisana 22 nematerijalna kulturna dobra i to 19 dobara na Reprezentativnom popisu, 1 dobro na Popisu nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita i 2 dobra u Registru dobrih praksi očuvanja nematerijalne kulturne baštine.

Tablica 7 donosi pregled gospodarenja i upravljanja po pojedinačnom nematerijalnom kulturnom dobru Republike Hrvatske upisanom na UNESCO-ov Reprezentativni popis. Stupci tablice rezultat su meta-analize ovoga rada i autorice su ih izradile kao okvir za

klasifikaciju gospodarenja i upravljanja nematerijalnom kulturnom baštinom. Okvir za klasifikaciju gospodarenja i upravljanja nematerijalnom kulturnom baštinom čine sljedeći fenomeni: naziv dobra, prostorni obuhvat, područje izričaja, dionici, fizički prostor, manifestacije, edukacije, suveniri.

Tablica 7: Pregled gospodarenja i upravljanje nematerijalnom kulturnom baštinom Republike Hrvatske upisanom na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva

Naziv:	Prostorni obuhvat:	Područje izričaja:	Dionici	Fizički prostor:	Manifestacije:	Edukacije:	Suvenir
Čipkarstvo u Hrvatskoj	Lokalno, više lokacija	Tradicijski obrti	Civilno društvo; Vjerska zajednica; Javna tijela; Malo i srednje poduzetništvo	Galerija čipke u Ekomuzeju u Lepoglavi; Stalna izložba u Samostanu sv. Margarite te Galeriji Paške čipke u Pagu; Zbirka čipke u samostanu Benediktinki u Hvaru	Međunarodni festival čipke u Lepoglavi; Međunarodni festival čipke u Pagu	Formalne i neformalne	Da
Dvodlasje tjesnih intervala Istre i Hrvatskog Primorja	Regionalno	Izvedbene umjetnosti	Civilno društvo; Javna tijela	Ne, ali je nematerijalno kulturno dobro interpretirano u Kući halubajškoga zvončara u Viškovu	Izvodi se na tradicionalnim manifestacijama	Neformalne	Ne
Festa svetog Vlaha, zaštitnika Dubrovnika	Lokalno, jedna lokacija	Znanja i vještine vezani uz prirodu i svemir; Usmena predaja; Izvedbene umjetnosti; Običaji, obredi i svečanosti; Tradicijski obrti	Vjerska zajednica; Javna tijela	Ne	Blagdan sv. Vlaha	Ne	Da
Godišnji proljetni ophod kraljice ili ljelje iz Gorjana	Lokalno, jedna lokacija	Izvedbene umjetnosti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo; Javna tijela	Ne, ali izložak ljelja nalazi se u Muzeju bečarca u Pleternici	Izvodi se na tradicionalnim manifestacijama	Ne	Da

Naziv:	Prostorni obuhvat:	Područje izričaja:	Dionici	Fizički prostor:	Manifestacije:	Edukacije:	Suvenir
Godišnji pokladni ophod zvončari s područja Kastavštine	Regionalno	Znanje i vještine vezani uz prirodu i svenir; Usmena predaja; Izvedbene umjetnosti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo, Javna tijela	Kuća halubajkega zvončara u Viškovu	Izvodi se na tradicionalnim manifestacijama	Ne	Da
Procesija Za Križen	Lokalno, jedna lokacija	Usmena predaja; Izvedbene umjetnosti; Običaji, obredi i svečanosti	Vjerska zajednica, javna tijela	Ne	Noć s Velikog Četvrtka na Veliki Petak	Ne	Da
Umijeće izrade drvenih tradicionalnih igračaka s područja Hrvatskog zagorja	Regionalno	Tradicijiski obrti	Civilno društvo; Javna tijela; Malo i srednje poduzetništvo	Stalni postav tradicionalnih dječjih drvenih igračaka i pučkih svirala u Muzeju „Staro selo“ u Kumrovcu	Izvodi se na tradicionalnim manifestacijama	Neformalne	Da
Sinjska alka, viteški turnir u Sinju	Lokalno, jedna lokacija	Usmena predaja i izričaji; Izvedbene umjetnosti; Tradicijiski obrti Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo; Javna tijela	Muzej Sinjske alke	Prva nedjelja u mjesecu kolovoza	Neformalne	Da
Medičarski obrt na području sjeverne Hrvatske	Regionalno	Tradicijiski obrti	Civilno društvo; Javna tijela; Malo i srednje poduzetništvo	Ne	Izvodi se na tradicionalnim manifestacijama	Neformalne	Da

Naziv:	Prostorni obuhvat:	Područje izričaja:	Dionici	Fizički prostor:	Manifestacije:	Edukacije:	Suvenir
Bečarac – vokalno – instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema	Regionalno	Usmena predaja; Izvedbene umjetnosti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo, javna tijela	Muzej bečarca u Pleternici	Izvodi se na tradicijskim manifestacijama Bečarfest u Babinoj Gredi	Neformalne	Da
Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore	Regionalno	Izvedbene umjetnosti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo, javna tijela	Ne, ali je nematerijalno kulturno dobro interpretirano u stalnom postavu Muzeja Cetinske krajine u Sinju	Izvodi se na tradicijskim manifestacijama	Neformalne	Ne
Klupsko pjevanje	Regionalno	Usmena predaja i izričaji; Izvedbene umjetnosti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo, javna tijela	Izložbeni prostor u Omišu	Izvodi se na tradicijskim manifestacijama Festival dalmatinskih klupa u Omišu Festival klupa u Posušju (BIH)	Formalne i neformalne	Ne
Meditranska prehrana na hrvatskom Jadranu, njegovoj obali, otocima i dijelom zaleđa	Regionalno; Međunarodno	Znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir; Usmena predaja; Tradicijski obrti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo; Javna tijela; Malo i srednje poduzetništvo	Ne, ali je nematerijalno kulturno dobro interpretirano u Kući halubajškoga zvončara u Viškovu	Festival mediteranske prehrane u Splitu; Dani mediteranske prehrane u Hvaru; Mediteranski sajam u Dubrovniku	Neformalne	Da
Međimurska popevka, tradicijski napjev Međimurja	Regionalno	Usmena predaja; Izvedbene umjetnosti	Civilno društvo; Javna tijela	Muzej Međimurja u Čakovcu se bavi i nematerijalnom kulturnom baštinom	Izvodi se na tradicijskim manifestacijama Festival Međimurske popevke	Formalne i neformalne	Da

Naziv:	Prostorni obuhvat:	Područje izričaja:	Dionici	Fizički prostor:	Manifestacije:	Edukacije:	Suvenir
Umijeće suhozidne gradnje	Regionalno; Međunacionalno	Znanje i vještine vezani uz prirodu i svenir; Usmena predaja; Tradicijski obrti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo; Javna tijela; Malo i srednje poduzetništvo	Ne, ali je nematerijalno kulturno dobro interpretirano u Kući halubajškoga zvončara u Viskovu	Prvenstvo Hrvatske u gradnji suhozida	Neformalne	Da
Umijeće sokolarenja	Međunacionalno	Znanje i vještine vezani uz prirodu i svenir; Usmena predaja; Tradicijski obrti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo; Javna tijela	Sokolarski centar pored Šibenika	Ne	Neformalne	Ne
Tripundanske svečanosti i kolo sv. Tripuna – tradicije bokačkih Hrvata u Hrvatskoj	Lokalno, četiri lokacije	Usmena predaja i izričaji; Izvedbene umjetnosti; Tradicijski obrti Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo, Vjerska zajednica; Javna tijela	Ne	Blagdan sv. Tripuna	Ne	Ne

Naziv:	Prostorni obuhvat:	Područje izričaja:	Dionici	Fizički prostor:	Manifestacije:	Edukacije:	Suvenir
Tradicije uzgoja lipicanaca	Međunacionalno	Znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir; Usmena predaja i izričaji; Izvedbene umjetnosti; Tradicijski obrti Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo; Javna tijela	Ergela Đakovo i Lipik	Tematske predstave; Tradicijske manifestacije	Formalne i neformalne	Da
Transhumanca – sezonska seoba stoke	Međunacionalno	Znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir; Usmena predaja i izričaji; Izvedbene umjetnosti; Tradicijski obrti; Običaji, obredi i svečanosti	Civilno društvo, javna tijela	Ne	Ne	Ne	Ne

Izvor: Izradile autorice prema 4 GRADA DRAGODID (2024), Državna ergela Đakovo i Lipik (2024), Dubrovačka biskupija (2024), Ekomuzej Lepoglava (2024), Festival dalmatinskih klapa (2024), Festival klapske pisme Posušje (2024), Grad Lepoglava (2024), Kuća halubajškoga zvončara (2024), Ministarstvo kulture i medija (2024), Mediteranski sajam (2024), Medimurska županija (2024), Muzej bočara (2024), Muzej Cetinske krajine Sinj (2024), Muzej Medimurja Čakovec (2024), Muzej Sinjske alke (2024), Muzej Stara selo Kumrovec (2024), Pag (2024), Paška čipka (2024) Sokolarski centar (2024) Srednja škola Bartula Kašića Pag (2024), Taste the Mediterranean (2024), Turistička zajednica grada Hvara (2024), Turistička zajednica Jelsa (2024), Turistička zajednica općine Babina Greda (2024) i UNESCO (2024)

Tablica 7 pokazuje da više od četvrtine (5 od 19) nematerijalnih kulturnih dobara ne posjeduje svoj fizički prostor na kojemu se čuva, izlaže i/ili interpretira baština. Jednako tako vidljivo je kako 3 nematerijalna kulturna dobra imaju fizički prostor namijenjen interpretaciji baštine. Njima se upravlja različito. Naime, Muzej Sinjske alke osnovala je udruga civilnog društva Viteško alkarsko društvo Sinj kao ustrojbenu jedinicu unutar Viteškog alkarskog društva Sinj, a sukladno Zakonu o muzejima (Viteško alkarsko društvo Sinj, 2024). Muzejom bećarca u Pleternici upravlja Javna ustanova Pleternica osnovana temeljem Zakona o ustanovama od strane Grada Pleternice (Muzej bećarca, 2024) dok Kućom halubajškoga zvončara upravlja javna ustanova u kulturi osnovana od strane Općine Viškovo (Kuća halubajškoga zvončara, 2024). Državna ergela Đakovo i Lipik osnovana je s ciljem obavljanja poslova konjogojstva u Hrvatskoj sukladno Uredbi o Državnoj ergeli Đakovo i Lipik (NN 26/21).

4.3. Slučaj izabranog nematerijalnog dobra upisanog na UNESCO-ov Reprezentativan popis – Bećarac

Bećarac je vokalni odnosno vokalno – instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema čiji naziv potječe od turske riječi *bekar* koja označava muškarca, neženju, ali i veseljaka sklonog raskalašenom životu. U pjevanju bećaraca se obično 'natpjevavaju' dva ili više pjevača ili skupina, izvodi se uz instrumentalnu pratnju, iznimno bez svirke. U glazbenom smislu radi se o deseteračkoj glazbenoj vrsti u kojoj se kroz alegorijske i metaforičke dvostihe pjeva o različitim temama: od ljubavnih, erotskih, socijalnih i političkih. Stihovi se često osmišljavaju tijekom same izvedbe, tematizirajući nazočne pojedince, zbivanja i kontekst u kojem se izvedba odvija, a obično se kroz bećarac kaže ono što uobičajeno ne bi bilo prigodno reći (Ministarstvo kulture i medija, 2024). Iako je bećarac dugo vremena bio zapostavljen danas uživa priznanje u etnomuzikološkim krugovima i postaje važan dio kulturne baštine (Ferić, 2022).

*Što j' u pjesmi, to se pjevat' smije,
Lud bi bio tko bi zamjerio.*

UNESCO je 2011. godine uvrstio bećarac na svoj Reprezentativni popis. Ceribašić (2022) navodi kako je glavni cilj upisa bećarca, prvo u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, a potom i na UNESCO-ovu listu bilo „očuvanje bogate raznolikosti glazbenih i usmenoknjiževnih inačica (mikroregionalne, mjesne, pa i individualne, kao i kontekstualne, rodne, estetske i druge posebnosti), kao i komunikacijska funkcija bećarca“. Dimšić (2022) navodi kako se preko bećarca identificiraju svi Šokci, ne samo oni na području Slavonije, Baranje i Srijema, već i izvan Hrvatske u Srbiji i Mađarskoj čime se ispunio i jedan od posrednih ciljeva UNESCO-ove liste. Na taj način bećarac nadilazi državne granice te u drugim državama promiče povezivanje manjina koje ga smatraju svojom baštinom. Isto tako autorica navodi kako je već 2012. godine u Babinoj Gredi održan prvi Bećarfest, manifestacija natpjevavanja pjevačkih skupina istočnog dijela Hrvatske što je jedna od aktivnosti kojima se nastoji sačuvati neko nematerijalno

kulturno dobro. Baštinici bećarca u Republici Hrvatskoj su kulturno umjetnička društva na području Slavonije, Baranje i Srijema kao i brojni samostalni umjetnici te glazbeni sastavi. U veljači 2023. godine svoja vrata posjetiteljima je otvorio Interpretacijski centar Muzej bećarca u Pleternici.

4.3.1. Interpretacijski centar Muzej bećarca – od ideje do ostvarenja

Uspostava Interpretacijskog centra Muzeja bećarca u Pleternici (u daljnjem tekstu: Muzej) provodila se u nekoliko koraka. Pregled uspostave Muzeja dao je ispitanik putem dubinskog intervjua. Ispitanik je predstavnik lokalne samouprave s dugogodišnjim iskustvom na rukovodećim poslovima vezanim uz turizam i upravljanje projektima. Intervju je vođen u kolovozu 2024. godine. Prema navodima ispitanika prvi korak uspostave Muzeja bio je zaštita naziva 'Muzej bećarca' pri Zavodu za intelektualno vlasništvo 2013. godine. Grad Pleternica (u daljnjem tekstu: Grad) je tada pri Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo zaštitio naziv Muzeja bećarca kao žig čime je vlasniku osigurano isključivo pravo stavljanja u promet proizvoda i usluga označenih tim žigom. Razlog tome leži u činjenici da su u Gradu prepoznali razvojni potencijal bećarca koji je svoju muzejsku materijalizaciju mogao pronaći diljem Slavonije, Baranje i Srijema. Kako zaštita vrijedi 10 godina pretpostavka je bila kako će se u tom razdoblju, a obzirom na činjenicu da je Republika Hrvatska u srpnju 2013. godine postala članica Europske unije, uspjeti takav projekt financirati iz EU fondova. Projekt je uvršten i u Strategiju razvoja Grada Pleternice za razdoblje 2014.-2020. Već 2017. godine provedbom projekta *Kulturna ruta bećarca i gange* financiranog iz EU fondova u razdoblju 2017. – 2019. godine, izgrađen je Trg bećarca i zgrada Interpretacijskog centra Muzej bećarca u nedovršenom stupnju izgradnje. Cilj tog prekograničnog projekta bila je kulturno-turistička valorizacija dvaju fenomena nematerijalne kulturne baštine: napjeva bećarca u Pleternici i Slavoniji te napjeva gange u Tomislavgradu i Hercegovini. U sklopu projekta izrađeno je Idejno-konceptualno rješenje interpretacijskog centra u Pleternici. Kroz projekt *Svijet graševine* također financiranog iz fondova EU, uređen je i opremljen prostor Interpretacijskog centra Muzej bećarca. Zgrada Muzeja energetski je učinkovita, a primijenjena su i sva načela za upravljanje otpadom, racionalnu uporabu resursa i energije. Muzejom upravlja Javna ustanova Pleternica osnovana Odlukom Gradskog vijeća Grada Pleternice 2019. godine. Interpretacijski centar Muzej bećarca je svoja vrata posjetiteljima otvorio 17. veljače 2023. godine.

4.3.2. Transformacije proistekle iz gospodarenja kulturnom baštinom bećarca

Ispitanik navodi kako se Grad u procesu uspostave Muzeja suočio s nekoliko izazova. Prvi od njih bio je interpretacija nematerijalne kulturne baštine koja je zahtjevna, posebice ukoliko se promatra fenomen bećarca kao nematerijalnog kulturnog dobra. Drugi izazov ležao je u pitanju: Čiji je bećarac? S obzirom na činjenicu da se kao napjev izvodi u Slavoniji, Baranji i Srijemu kao i dijelovima južne Mađarske i Vojvodine, bilo je važno bećarac promatrati u tom prostornom kontekstu. Treći izazov odnosio se na ulogu lokalne zajednice, njihova očekivanja od uspostave Muzeja i njihove uključenosti. Obzirom na

navedeno pristup u oblikovanju Muzeja kao prostora interpretacije nematerijalne baštine provodio se kroz brojne participativne radionice s ključnim dionicima iz čega je dijelom proizašlo i funkcionalno zoniranje Muzeja, a Muzej je predviđen kao prostor prezentacije baštine cijele Slavonije, Baranje i Srijema. Ratković Aydemir, Tolić i Jagić Boljat (2019) navode participativne radionice kao važan korak uspostave Muzeja. Na radionicama su sudjelovali predstavnici nositelja projekta, javnog sektora, odgojno-obrazovnih i kulturnih ustanova, kulturno-umjetničkih i strukovnih udruga te pružatelji turističkih usluga s područja Pleternice. Ispitanik nadalje navodi kako su participativne radionice vodili stručnjaci u interpretaciji baštine koje je Grad angažirao za izradu muzeološke dokumentacije. Funkcionalno zoniranje Muzeja odnosi se na 6 zona, a to su: ulazna zona, zona stalne izložbe, multifunkcionalna zona, uslužno-komercijalna zona te zona za djelatnike. Likovno oblikovanje Muzeja odnosilo se na grafički muzejski dizajn, muzejski produkt dizajn, muzejski IT i multimedija dizajn, muzejski dizajn rasvjete i ozvučenja u kojemu su sudjelovali brojni stručnjaci; po završetku realizacije stalnog postava njihov broj je premašio tisuću sudionika. U izvedbenom smislu mediji interpretacije su: tekstualni, audio i vizualni sadržaji, 3D multimedijски scenografski elementi, video produkcije i arhivski video i audio materijali, predmeti, ilustracije, notni zapisi, animacije, senzorni sadržaji (zvučni, mirisni i taktilni efekti), skulptura, maketa, video igrice. Interpretacijski centar Muzej bećarca, prema navodima ispitanika, postao je centar interpretacije nematerijalne baštine koji posjetiteljima daje informacije te pruža doživljaj putem suvremenih tehnologija.

4.3.3. Održivi turizam i upravljanje kulturnom baštinom bećarca

U kontekstu ekonomske komponente definicije održivog razvoja zatraženi su podaci o broju posjetitelja Muzeja od njegovog otvorenja do lipnja 2024. godine. U Tablici 8 u nastavku daje se pregled broja posjetitelja.

Tablica 8: Broj posjetitelja Muzeja bećarca u razdoblju veljača 2023. – lipanj 2024. (polugodišnje)

Opis:	II.-VI. 2023.	VII.-XII. 2023.	I.-VI. 2024
Grupni posjetitelji „Svijet graševine“	4.873	670	-
Grupni posjetitelji	1.506	2.641	3.962
Individualni posjetitelj – dijete	257	267	215
Individualni posjetitelj – odrasla osoba	441	2.980	679
Obiteljska ulaznica (5 osoba)	120	320	330
Ukupno	7.197	6.878	5.186

Izvor: Izradile autorice prema podacima Javne ustanove Pleternica

Prema podacima iz Tablice 8 razvidno je da je Muzej u razdoblju od veljače 2023. godine do lipnja 2024. godine posjetilo 19.261 posjetitelja. Jedan dio posjetitelja odnosi se na posjetitelje u okviru projekta *Svijet graševine* dok su ostali grupni i individualni posjetitelji.

Isto tako zatraženi su i podaci o broju noćenja turista u Pleternici za 2022. i 2023. godinu te se podaci daju u Tablici 9 u nastavku:

Tablica 9: Dolasci i noćenja turista u Pleternici u 2022. i 2023. godini

Vrsta turista	2022.		2023.		INDEKS	
	DOLASCI	NOĆENJA	DOLASCI	NOĆENJA	DOLASCI	NOĆENJA
Domaći	699	1.435	1.373	2.472	196,42	172,26
Strani	518	1.151	492	1.116	94,98	96,96
UKUPNO	1.217	2.586	1.865	3.588	153,25	138,75

Izvor: Izradile autorice prema podacima TZ Pleternica

U promatranom razdoblju zabilježen je porast broja dolazaka i noćenja u Pleternici i to za 53,25% u dolascima te 38,75% u noćenjima.

Osim posjeta stalnoj izložbi Muzej je producirao nove kulturno-turističke sadržaje. Prema navodima ispitanika radi se o sadržajima koji se odvijaju u Muzeju i izvan prostora Muzeja, a njihov pregled se daje u Tablici 10 u nastavku.

Tablica 10: Pregled novih kulturno-turističkih sadržaja Muzeja bećarca

Naziv:	Opis:
Baštinske radionice	Radionice na temu baštine kao npr. Seminar samice, Radionica tambure samice, Radionica Čajo i čajovanje i sl.
Tamburaški kamp	Višednevna edukacija zamišljena kao Centar izvrsnosti tamburaške glazbe s ciljem usavršavanja u sviranju tambure, a koju provodi Hrvatsko društvo glazbenih pedagoga. Partneri u projektu su Grad Pleternica i Turistička zajednica Grada Pleternice, a osim edukacija za polaznike je organiziran niz aktivnosti s ciljem upoznavanja prirodne i kulturne baštine Požeško-slavonske županije.
Bećarski šor	Manifestacija u vrijeme Adventa koja u središte postavlja ljude, njihovo naslijeđe, identitet, osjećaj pripadnosti lokalnoj zajednici, a sve s ciljem jačanja zajedništva i osvještavanja važnosti očuvanja lokalne tradicije.

Izvor: Izradile autorice

Muzej bećarca producirao je nove kulturno turističke sadržaje u prostoru Muzeja i izvan njega. Ispitanik kao najznačajnije navodi Tamburaški kamp i Bećarski šor, manifestacije koje okupljaju brojne sudionike i posjetitelje.

5. Rasprava

Proučene i predstavljene teorijske spoznaje o nematerijalnoj kulturnoj baštini promotrene s točke transformacije lokalne zajednice upućuju na širinu izučavanog fenomena. Naime, institucionaliziranim postupcima zaštite, nematerijalna kulturna baština dobiva sve širu primjenu u turističkoj djelatnosti, a širina turističke primjene otvara pitanja transformacijske uloge tehnologije u interpretacijskim postupcima te potom i na transformaciju lokalne zajednice.

Meta analiza bibliografskih jedinica koje su u radu citirane i procijenjene relevantnim za raspravu obuhvatila je radove u razdoblju od 2005. godine do danas. Brown (2005.) navodi kako zaštita nematerijalne kulturne baštine u globaliziranom svijetu nosi brojne izazove prouzročene razvojem informatizacije. Nakon usvajanja Konvencije javljaju se teorije o baštini kao kapitalnoj imovini (Rizzo, 2006), nova definicija nematerijalne kulturne baštine koju predlaže UNESCO (Bartolotto, 2007) te se razmatraju važna pitanja o budućnosti UNESCO-a (Singh, 2010). Labadi (2013) istražuje se odnos između koncepta univerzalne vrijednosti i održivog turizma, postavljajući pitanje može li se turizmom upravljati na način koji podržava očuvanje baštinskih mjesta, a da je istovremeno na korist lokalnim zajednicama. Otvaraju se pitanja očuvanja nematerijalne kulturne baštine te Bakar i suradnici (2013) navode ključne strategije od kojih je jedna i razvoj održivog turizma. Također naglašavaju važnost sudjelovanja zajednice kao i Su, Li i Kang (2019). Brojne su i kritike na UNESCO-ovu ulogu, posebice u kontekstu hijerarhijskog pristupa donošenju odluka i potrebe za ravnotežom između kulturnih i ekonomskih interesa (Singh, 2014), različitim stajalištima zajednice od kojih neka UNESCO-ovo prepoznavanje njihove baštine smatraju pozitivnim, a neke prijetnjom njihovim kulturnim praksama (Foster i Gilman, 2015). Postoje i izazovi u očuvanju i prenošenju kulturnih praksi (Su, Li i Kang, 2019) te pitanju autentičnosti nematerijalne kulturne baštine (Khanom i sur., 2019). Kim, Whitford i Arcodia (2021) ističu ulogu baštinika u održivosti nematerijalne kulturne baštine kao turističkog resursa dok Tavarres, Alves i Vasquez (2021) ističu njen doprinos održivosti u urbanim sredinama.

Rezultati meta-analize daju uvid u razvoj kritičke misli o zaštiti nematerijalne kulturne baštine te potom o transformacijama do kojih ona dovodi temelj su za neodbacivanje pretpostavke o znanstveno-istraživačkom potencijalu fenomena nematerijalnog kulturnog dobra upisanog na listu.

Analiza gospodarenja i upravljanja nematerijalnom kulturnim dobrima Republike Hrvatske upisanim na UNESCO-ov Reprezentativni popis (Tablica 7) pokazala je nepostojanje jedinstvenog modela upravljanja i gospodarenja. Polja Tablice 7 sažimaju temeljne razlike gospodarenja nematerijalnim kulturnim dobrima koje su grupirane prema:

- (a) prostornom obuhvatu na kojemu je prisutno nematerijalno kulturno dobro - *lokalno, regionalno, nacionalno ili međunacionalno*,
- (b) izričaju nematerijalnog kulturnog dobra – *usmena predaja i izričaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine; izvedbene umjetnosti; običaji, obredi i svečanosti; znanje i vještine vezani uz prirodu i svemir i tradicijski obrti*,
- (c) dionicima nematerijalnog kulturnog dobra – *civilno društvo, vjerska zajednica, javna tijela, malo i srednje poduzetništvo*,
- (d) fizičkom prostoru za čuvanje, izlaganje i interpretaciju nematerijalnog kulturnog dobra - *da/ne*, koji oblik – *galerija, muzej, interpretacijski centar, kuća i dr.*,
- (e) manifestacijama na temu nematerijalne kulturne baštine – *da/ne*,
- (f) provođenju edukacija s ciljem prenošenja znanja – *da/ne*, na koji način – *formalno/neformalno* te
- (g) izradom suvenira na temu nematerijalnog kulturnog dobra: *da/ne*.

Iz prikupljenih sekundarnih podataka razvidno je da se u Republici Hrvatskoj dobrima upisanim na listu UNESCO-a upravlja različito. Postoje nematerijalna kulturna dobra koja su isključivo vezana za jednu lokaciju (npr. Sinjska alka) dok su neka nematerijalna kulturna dobra prisutna u više država svijeta (npr. tradicija uzgoja lipicanaca). Raznoliki su i dionici nematerijalnog kulturnog dobra, od vjerskih zajednica, civilnog društva pa do malog i srednjeg poduzetništva i javnog sektora.

Najznačajnija razlika među analiziranim nematerijalnim kulturnim dobrima u Republici Hrvatskoj ističe se u načinu gospodarenja nematerijalnom kulturnom baštinom odnosno činjenici postoji li fizički prostor u kojemu se čuva, izlaže i interpretira nematerijalno kulturno dobro. Ti prostori su galerije, muzeji, interpretacijski centri, kuće, ergele i sl., odnosno, postoje prostori koji su u cijelosti posvećeni čuvanju, izlaganju i interpretaciji nematerijalnog kulturnog dobra ili prostori u kojima je nematerijalno kulturno dobro čuvano, izlagano i interpretirano samostalno ili uz druga dobra, povijesno, prirodno i kulturno naslijeđe.

Analizom je utvrđeno kako 3 nematerijalna kulturna dobra Republike Hrvatske upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis posjeduju fizički prostor u cijelosti posvećen fenomenu tog nematerijalnog kulturnog dobra. Riječ je o mjestima interpretacije nematerijalne kulturne baštine: Muzeju Sinjske alke u Sinju, otvorenom 2015. godine, Muzeju bečarca u Pleternici otvorenom 2023. godine te Kući halubajskog zvončara u Viškovu, otvorenoj 2024. godine, među koje se mogu ubrojiti i Državna ergela Đakovo i Lipik ako se djelovanje ergele promotri iz očista interpretacije nematerijalne kulturne baštine. U kontekstu prostornog obuhvata Sinjska alka je prostorno određena lokalno

i to jednom lokacijom (Sinj), bečarac i zvončari regionalno dok je uzgoj lipicanaca međunarodno prostorno određen. U institucionalnom smislu ne postoji jedinstveni sustav upravljanja navedenim mjestima interpretacije nematerijalne kulturne baštine. Muzej Sinjske alke osnovala je udruga civilnog društva Viteško alkarsko društvo Sinj kao ustrojbenu jedinicu unutar Viteškog alkarskog društva Sinj, a sukladno Zakonu o muzejima. Muzejom bečarca u Pleternici upravlja Javna ustanova Pleternica koju je osnovao Grad Pleternice sukladno Zakonu o ustanovama. Kuća halubajškoga zvončara je javna ustanova u kulturi osnovana sukladno Zakonu o ustanovama od strane Općine Viškovo. Državna ergela Đakovo i Lipik osnovana je Uredbom o Državnoj ergeli Đakovo i Lipik kao krovna ustanova za poslove konjogojstva u Republici Hrvatskoj.

Studija slučaja analizirala je fenomen uporabe nematerijalne kulturne baštine u turističke svrhe. Muzej bečarca je interpretacijski centar nematerijalne kulturne baštine u Pleternici i otvoren je u veljači 2023. godine. Studija slučaja potvrdila je teorijske spoznaje o transformacijama proisteklim iz gospodarenja nematerijalnom kulturnom baštinom bečarca posebice u odnosu lokalne zajednice prema dobru. U tom kontekstu posebno su važne participativne radionice koje su okupile predstavnike nositelja projekta, javnog sektora, odgojno-obrazovnih i kulturnih ustanova, kulturno-umjetničkih i strukovnih udruga te pružatelji turističkih usluga s područja Pleternice, a kasnije i baštinike bečarca s područja Slavonije, Baranje i Srijema. Na taj način transformacija kulturnog naslijeđa obuhvatila je sve tri perspektive: „ja“, lokalnu i regionalnu perspektivu jer su sudionici participativnih radionica sudjelovali na radionicama kao pojedinci, ali i kao dionici lokalne i regionalne zajednice. Na taj način svladana je moguća prepreka koja je proizlazila iz činjenice da je bečarac nematerijalno kulturno dobro Slavonije, Baranje i Srijema, a njegova ‘materijalizacija’ se događa na mikro-lokaciji odnosno u Pleternici. Uključivanjem baštinih bečarca sa šireg područja doprinijelo se interpretaciji bečarca u kontekstu baštine cijele Slavonije, Baranje i Srijema. No iz navedenog proizlazi i najveći izazov budućih transformacija baštine obzirom na međusobnu povezanost, ali i utjecaj svjetskih izazova i turističkih trendova.

Obzirom na složenost interpretacije bečarca kao nematerijalnog kulturnog dobra pristupilo se uporabi različitih komunikacijskih strategija i tehnika kao i načelima aktivnog sudjelovanja posjetitelja. To se posebice ističe u tekstualnim, audio i vizualnim sadržajima, video produkcijama, ali i korištenjem arhivskih video i audio materijala uz neizostavne klasične medije interpretacije odnosno predmete, makete i skulpture. Umijeće stvaranja i prenošenja autentičnog doživljaja baštine posebno se ogleda u 3D multimedijским scenografskim elementima i različitim senzornim sadržajima koji produciraju zvučne, mirisne i taktilne efekte te korištenju video igara kao medija interpretacije. Tim pristupom u interpretaciji baštine stvoren je alat za pružanje informacija o bečarcu kao identitetskoj odrednici Slavonije, Baranje i Srijema, poticanje uključenosti i emocija kod posjetitelja. Uz samu interpretaciju u Muzeju bečarca producirani su i novi kulturno-turistički sadržaji od kojih se neki provode u prostoru samog Muzeja (baštinske radionice) dok se drugi odvijaju izvan zidova Muzeja, na drugim lokalitetima u Pleternici i u različitim vremenskim okvirima.

Prema teorijskim spoznajama glavni prioriteti nematerijalne kulturne baštine kao održivog turističkog resursa odnose se na promociju nematerijalne kulturne baštine lokalnoj zajednici, osnaživanje baštinka te usporedni razvoj između turizma i zaštite nematerijalnog kulturnog dobra. Ako participativni pristup promatramo kao proces koji pridonosi promociji baštine lokalnom stanovništvu i jačanju baštinka onda je takvim pristupom osigurana održivost baštine kao turističkog resursa. Baštinici nematerijalnog kulturnog dobra, stručnjaci i država su dionici interpretacije kulturnog dobra i oni koji su zainteresirani za njegovu zaštitu, no s druge strane nalazi se sektor turizma s ekonomskim koristima, ali i prijemima radi prekomjerne uporabe kulturnih resursa, transformacija do kojih radi toga dolazi, negativnog utjecaja na okoliš i socio-kulturni aspekt lokalne zajednice. Bilo je otežavajuće sagledati okolišni aspekt osim u dijelu da je zgrada Muzeja izgrađena i opremljena na načelima energetske učinkovitosti, racionalne uporabe energije i resursa kao i upravljanje otpadom. U promatranom slučaju sagledani su i ekonomski aspekti koji evidentiraju povećani broj dolazaka i noćenja turista u Pleternici i to za 53,25% u dolascima i 38,75% u noćenjima, a ukupni broj posjetitelja u Muzeju bečarca u razdoblju od veljače 2023. godine do lipnja 2024. godine iznosi 19.261 posjetitelj. Obzirom da je Muzej započeo s radom u veljači 2023. godine oskudni su podaci o ekonomskim pokazateljima.

Postavljena hipoteza (nematerijalno kulturno dobro pridonosi transformaciji lokalne zajednice) nije odbačena. Zaključak o neodbacivanju navedene hipoteze temelji se na analizi slučaja i učincima koje je interpretacija analiziranog nematerijalnog kulturnog dobra ostvarila u lokalnoj zajednici.

6. Zaključak

Upravljanje nematerijalnom kulturnom baštinom podrazumijeva njezinu zaštitu, očuvanje i gospodarenje s pretpostavkom kako je kulturna baština neiscrpn gospodarski resurs. Posebnu vrijednost pri tome imaju nematerijalna kulturna dobra upisana na UNESCO-ove popise, a sukladno Konvencijama iz 1972. i 2003. godine. Razumijevanje pojma nematerijalne kulturne baštine u izrazitoj je povezanosti s kulturnim identitetom te djelatnostima koje iz baštine i identiteta crpe resurse koji su im potrebni za poslovanje. Tu se ponajprije misli na turističku djelatnost, ali i na kreativnu industriju, obrazovanje i brendiranje. Obzirom da svaka poslovna djelatnost dovodi do promjena i samog resursa, ali i okružja, ovaj rad je istražio nematerijalna kulturna dobra Republike Hrvatske upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis te načine gospodarenja upisanom nematerijalnom kulturnom baštinom. Na UNESCO-ovom Reprezentativnom popisu nalazi se 611 nematerijalnih kulturnih dobara iz 140 zemalja. Hrvatska na Reprezentativnom popisu ima upisanih 19 dobara i po broju upisanih dobara nalazi se na 9. mjestu od 140 država svijeta.

Meta-analiza istraživnog fenomena potvrdila je razvoj teorijskih spoznaja te problemski i tematski zaokret. Riječ je prvotnoj teorijskoj zaokupljenosti fenomen zaštite nematerijalne kulturne baštine, potom uvidom u raznovrsnost i tehnološku uvjetovanost interpretacija sve do razvoja spoznaja o turističkim učincima i posljedicama pri turističkoj uporabi (ne) materijalne kulturne baštine.

Analiza gospodarenja i upravljanja nematerijalnom kulturnim dobrima Republike Hrvatske upisanim na UNESCO-ov Reprezentativni popis (Tablica 7) pokazala je: (a) nepostojanje jedinstvenog modela upravljanja i gospodarenja, (b) ključne točke za evaluiranje gospodarenja nematerijalnim kulturnim dobrima (prostorni obuhvat na kojemu je prisutno nematerijalno kulturno dobro, izričaju nematerijalnog kulturnog dobra, dionici nematerijalnog kulturnog dobra, područje izričaja nematerijalnog kulturnog dobra, fizički prostor za čuvanje, izlaganje i interpretaciju nematerijalnog kulturnog dobra, prigodne manifestacije i edukacije te proizvodnja tematskih suvenira). Ključna razlika ističe se u načinu gospodarenja nematerijalnim kulturnim dobrom, a u smislu fizičkog prostora u kojemu se baština čuva, izlaže i interpretira. Ti prostori su muzeji, galerije, interpretacijski centri, zbirke, kuće pa i ergele ako se pretpostavi kako je uzgoj lipicanaca u ergelama oblik interpretacije u turističkom smislu. U Hrvatskoj samo 3 nematerijalna kulturna dobra imaju svoj prostor u kojemu se slavi fenomen nematerijalne baštine. To su Sinjska alka, bećarac i zvončari.

Kvalitativno istraživanje (studija slučaja) provedeno je na fenomenu bećarca kao nematerijalne kulturne baštine. Istraženi su učinci gospodarenja bećarcem u lokalnoj zajednici te pretpostavke održivosti nematerijalne kulturne baštine kao turističkog proizvoda. Bećarac je deseterac, napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema koji je na UNESCO-ov Reprezentativni popis uvršten 2011. godine. Bećarac je živo tkivo i identitetska odrednica Slavonije, Baranje i Srijema, a svojom glazbom i stihovima, između ostalog, iskonski potvrđuje ponos, prkos i inat slavonskog čovjeka i njegovu povezanost sa zajednicom. Bećarac je i bezvremenski kritičar kroz čiju formu se progovara o svemu onome o čemu inače ne bi. Taj fenomen svoj je dom pronašao u Muzeju bećarca u Pleternici. Studija slučaja potvrdila je teorijske pretpostavke o održivosti nematerijalne kulturne baštine u socio-kulturnom segmentu. U tom kontekstu važno je participativno upravljanje pri oblikovanju medija i sadržaja interpretacije čime se postigla sinergija među dionicima nematerijalne kulturne baštine bećarca (stručnjacima, lokalnom zajednicom, baštinicima i javnim sektorom). Korištene su različite komunikacijske strategije i tehnike koje uključuju klasične medije interpretacije (tekstualni, audio i video sadržaji, arhivski video i audio materijali, predmeti, skulpture i makete) te suvremene tehnologije i medije interpretacije (3D multimedijски scenografski elementi, različiti senzorni sadržaji koji produciraju zvučne, mirisne i taktilne efekte te video igre). Muzej bećarca bilježi gotovo 20 tisuća posjetitelja u vremenu od veljače 2023. do lipnja 2024. godine.

Postavljena hipoteza (nematerijalno kulturno dobro pridonosi transformaciji lokalne zajednice) nije odbačena. Istraživanjem provedeno na slučaju opisani su učinci za razdoblje kraće od dvije kalendarske godine koji potkrjepljuju zaključak o postavljenoj hipotezi.

Također nije odbačena hipoteza o postojanju dovoljnog broja relevantnih studija o istraživanom fenomenu (nematerijalno kulturno dobro upisano na listu UNESCO-a je znanstveno istraživano u istraživanjima povezanim s turizmom i gospodarskom djelatnošću, kreativnom industrijom i održivim razvojem). Uspostavljena analiza pretpostavka je za buduća detaljnija istraživanja ovog i srodnih fenomena o transformaciji lokalne zajednice uslijed interpretiranja zaštićenog nematerijalnog dobra i uporabi takve interpretacije u turističke svrhe. Tu se posebno misli na istraživanja o transformaciji lokalne zajednice uslijed gospodarenja nematerijalnim kulturnim dobrom, ulozi interpretacijskih/ posjetiteljskih centara u lokalnome gospodarstvu, ulozi kreativne industrije u interpretaciji nematerijalne kulturne baštine u interpretacijskim/ posjetiteljskim centrima te načinima upravljanja interpretacijskim/posjetiteljskim centrima nematerijalne kulturne baštine u kontekstu održivog razvoja.

Zahvala

Rad je rezultat istraživačkog projekta Ekonomskog fakulteta u Osijeku “Mjerenja transformacija u društvenim pojavama” zavedenog pod oznakom EFOS_Z1P2024/2025-8.

Zahvalu upućujemo baštinicima nematerijalne kulturne baštine Republike Hrvatske koji neumorno i s ponosom prenose tradiciju i kulturu na nove generacije. Posebna zahvala svim baštinicima bećarca, identitetske odrednice Slavonije, Baranje i Srijema.

*Slavonijo dok ti ime traje,
Čuvat ćemo tvoje običaje.*

Literatura

- 4 GRADA DRAGODID. *Događanja*. Preuzeto s <https://www.dragodid.org/events/>, pristupljeno: 20. 8. 2024.
- Bakar, A. A., Osman, M. M., Bachok, S. i Jaafar, S. (2013). Measuring Intangible Cultural Heritage: Case Study of Knowledge and Practices of Malacca Cultural Communities. In *TARC INTERNATIONAL CONFERENCE ON LEARNING AND TEACHING* (p. 277).
- Benedictus. *Samostanska zbirka*. Preuzeto s <http://benedictus.hr/bastina/zbirka/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.
- Bortolotto, C. (2007). From Objects to Processes: UNESCO'S Intangible Cultural Heritage'. *Journal of Museum Ethnography*, (19), 21-33.
- Brown, M. F. (2005). Heritage trouble: recent work on the protection of intangible cultural property. *International Journal of Cultural Property*, 12(1), 40-61.
- Brumann, C. (2021). *The best we share: Nation, culture and world-making in the UNESCO World Heritage arena*. Berghahn books.
- Ceribašić, N. (2022). Osvrt na bečarac iz perspektive njegova upisa na UNESCO-v "Reprezentativan popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva".
- Cifrić, I. (2010), »U povodu godišnjaka Titius: zaštita prirodne i kulturne baštine«, *Godišnjak Titius*, 3(3), str. 243-259.
- Cifrić, I. i Trako Poljak, T. (2014). Baština čovječanstva-održanje, korištenje i stvaranje. *Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna istraživanja porječja Krke*, 6(6-7), 25-36.
- Cominelli, F. i Greffe, X. (2012). Intangible cultural heritage: Safeguarding for creativity. *City, Culture and Society*, 3(4), 245-250.
- Dallen, Timothy J. (2011), *Cultural Heritage and Tourism*, Bristol: Channel View Publications.
- Dimšić, K. (2022). „Bečarac–osvrt na UNESCO-ov kulturno dobro“, u. *Bečarac na putu–od lokalne i nacionalne do svjetske kulturne baštine*.
- Državna ergela Đakovo i Lipik. *Najave događanja*. Preuzeto s <https://dedl.hr/hr/pocetna>, pristupljeno: 20. 8. 2024.
- Dubrovačka biskupija. *Festa sv. Vlaha*. Preuzeto s <https://db.hr/festa-sv-vlaha/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

- Duvelle, C. (2014). A decade of implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: Challenges and perspectives 1. *Ethnologies*, 36(1), 27-46.
- Edmondson, R., Jordan, L. I Prodan, A. C. (urednici). (2020). *The UNESCO Memory of the World Programme: Key Aspects and Recent Developments*. Cham: Springer.
- Ekumuzej Lepoglava. *Edukacija*. Preuzeto s <https://www.ekomuzej-lepoglava.hr/edukacija/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.
- Ekumuzej Lepoglava. *Izložbe*. Preuzeto s <https://www.ekomuzej-lepoglava.hr/izlozbe/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.
- Festival dalmatinskih klapa. *Festivali*. Preuzeto s <https://fdk.hr/festival/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.
- Festival dalmatinskih klapa. *Muzej i izložbeni prostor*. Preuzeto s <https://fdk.hr/muzej-i-izlozbeni-prostor/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.
- Festival klapske pisme Posušje. *O festivalu*. Preuzeto s <https://www.fkp-posusje.com/o-festivalu/>, pristupljeno: 18. 8. 2024.
- Foster, M. D. i Gilman, L. (Eds.). (2015). *UNESCO on the ground: Local perspectives on intangible cultural heritage*. Indiana University Press.
- Francioni, F. i Lenzerini, F. (urednici). (2023). *The 1972 world heritage convention: A commentary*. Oxford University Press.
- Google Znalac. Preuzeto s <https://scholar.google.hr>, pristupljeno 1. 7. 2024.
- Grad Lepoglava. *Festival čipke*. Preuzeto s <https://www.lepoglava.hr/festival-cipke/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.
- Gredičak, T. (2009). Kulturna baština i gospodarski razvitak Republike Hrvatske. *Ekonomski pregled*, 60(3-4), 196-218.
- Horvat, J. (2022). *Akademski bonton:(Ne) pisana pravila akademske zajednice*. Ekonomski fakultet u Osijeku.
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. *Kulturna baština*. Preuzeto s <http://struna.ihjj.hr/naziv/kulturna-bastina/21563/>, pristupljeno: 30. 7. 2024.
- Jozić, A. (2024). BOOK REVIEW: "Brendiranje kulturom: glagoljica". *Ekonomski vjesnik/ Econviews-Review of Contemporary Business, Entrepreneurship and Economic Issues*, 37(1), 205-206.

Kim, S., Whitford, M. i Arcodia, C. (2021). Development of intangible cultural heritage as a sustainable tourism resource: The intangible cultural heritage practitioners' perspectives. In *Authenticity and Authentication of Heritage* (pp. 34-47). Routledge.

Keeble, B. R. (1988). The Brundtland report: 'Our common future'. *Medicine and war*, 4(1), 17-25.

Khanom, S., Moyle, B., Scott, N. i Kennelly, M. (2019). Host-guest authentication of intangible cultural heritage: A literature review and conceptual model. *Journal of Heritage Tourism*, 14(5-6), 396-408.

Kuća halubajškoga zvončara. O kući. Preuzeto s <https://khz.hr/kuca-halubajškoga-zvoncara/o-kuci/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Kuća halubajškoga zvončara. *Pristup informacijama i dokumenti*. Preuzeto s <https://khz.hr/pristupacnost/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Labadi, S. (2013). UNESCO, cultural heritage, and outstanding universal value: Value-based analyses of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions.

Mediteranski sajam. Ciljevi. Preuzeto s <https://www.mediterranski-sajam.com/?sajam=ciljevi&lan=hr>, pristupljeno: 19. 8. 2024.

Međimurska županija. Održana jubilara 40. Međimurska popevka, koja je svima nama po sredini srca kak v črleni jabuki koščica. Preuzeto s <https://medjimurska-zupanija.hr/2024/06/08/odrzana-jubilara-40-medjimurska-popevka-koja-je-svima-nama-po-sredini-srca-kak-v-crleni-jabuki-koscica/>, pristupljeno: 20. 8. 2024.

Millar, S. (1989). Heritage management for heritage tourism. *Tourism management*, 10(1), 9-14.

Ministarstvo kulture i medija. Bečarac – vokalno-instrumentalni napjev s područja Slavonije, Baranje i Srijema. Preuzeto s <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/becarac-vokalno-instrumentalni-napjev-s-podrucja-slavonije-baranje-i-srijema/7156>, pristupljeno: 24. 7. 2024.

Ministarstvo kulture i medija. Djelokrug. Preuzeto s <https://min-kulture.gov.hr/djelokrug/647>, pristupljeno: 2. 9. 2024.

Ministarstvo kulture i medija. Kulturna baština. Preuzeto s [https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20\(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme\)](https://min-kulture.gov.hr/?id=349&pregled=1&datum=Wed%20Jan%2023%202019%2017:02:19%20GMT+0100%20(srednjoeuropsko%20standardno%20vrijeme)), pristupljeno: 24. 7. 2024.

Ministarstvo kulture i medija. *Nematerijalna dobra upisana na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva*. Preuzeto s <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337>, pristupljeno: 19. 8. 2024.

Ministarstvo kulture i medija. *Nematerijalna kulturna baština upisana na UNESCO-ove popise*. Preuzeto s <https://min-kulture.gov.hr/eu-kultura/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina-upisana-na-unesco-ove-popise/16448>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

MMF. *GDP per capita, current prices*. Preuzeto s <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Muzej bećarca. *O nama*. Preuzeto s <https://becarac.hr/o-nama/>, pristupljeno: 24. 7. 2024.

Muzej Cetinske krajine Sinj. *Postav*. Preuzeto s <https://www.mck-sinj.hr/index.php/hr-hr/postav>, pristupljeno: 18. 8. 2024.

Muzej Međimurja Čakovec. *Vodiči*. Preuzeto s <https://mmc.hr/vodici.html>, pristupljeno: 19. 8. 2024.

Muzej Sinjske alke. *Postav*. Preuzeto s <https://www.alka.hr/muzej>, pristupljeno: 18. 8. 2024.

Muzej Staro selo Kumrovec. *Zbirke i odjeli*. Preuzeto s <https://www.mss.mhz.hr/stranica/zbirke-i-odjeli>, pristupljeno: 18. 8. 2024.

Narodne novine. Uredba o državnoj ergeli Đakovo i Lipik. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_03_26_569.html, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Nowacki, M. (2021). Heritage interpretation and sustainable development: A systematic literature review. *Sustainability*, 13(8), 4383.

Pag. *Festival čipke*. Preuzeto s <https://festival-cipke.com.hr/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Paška čipka. *Galerija paške čipke*. Preuzeto s <https://paskacipka.hr/galerija-paske-cipke/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Paška čipka. *Stalna izložba crkvene umjetnosti Samostana sv. Margarite*. Preuzeto s <https://paskacipka.hr/stalna-izlozba-crkvene-umjetnosti-samostana-sv-margarite/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Paška čipka. *Škola paške čipke*. Preuzeto s <https://paskacipka.hr/skola-paske-cipke/>,

| pristupljeno: 16. 8. 2024.

| Pereira Roders, A. i Van Oers, R. (2011). Bridging cultural heritage and sustainable development. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 1(1), 5-14.

| Pranskūnienė, R. i Zabulionienė, E. (2023). Towards Heritage Transformation Perspectives. *Sustainability*, 15(7), 6135.

| Qiu, L., Rahman, A. R. A. i Dolah, M. S. B. (2024). The Role of Souvenirs in Enhancing Local Cultural Sustainability: A Systematic Literature Review. *Sustainability*, 16(10), 3893.

| Qiu, Q., Zuo, Y. i Zhang, M. (2022). Intangible cultural heritage in tourism: Research review and investigation of future agenda. *Land*, 11(1), 139.

| Ratković Aydemir, D. L., Tolić, H. i Jagić Boljat, I. (2019). Intangible Cultural Heritage as a Catalyst for Local Development and Well-being: The Case of Pleternica, Croatia. *Museum international*, 71(3-4), 156-167.

| Rizzo, I. i Throsby, D. (2006). Cultural heritage: economic analysis and public policy. *Handbook of the Economics of Art and Culture*, 1, 983-1016.

| Singh, J. P. (2010). *United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO): creating norms for a complex world*. Routledge.

| Singh, J. P. (2014). Cultural networks and UNESCO: fostering heritage preservation betwixt idealism and participation. *Heritage & Society*, 7(1), 18-31

| Sokolarski centar. *Posjete*. Preuzeto s <http://sokolarskicentar.com/posjete/>, pristupljeno: 20. 8. 2024.

| Srednja škola Bartula Kašića Pag. *Obrazovanje odraslih – čipkarice*. Preuzeto s http://www.ss-bkasica-pag.skole.hr/nastava/smjerovi?ms_nav=aac, pristupljeno: 16. 8. 2024.

| Su, X., Li, X. i Kang, Y. (2019). A bibliometric analysis of research on intangible cultural heritage using CiteSpace. *Sage Open*, 9(2), 2158244019840119.

| Taste the Mediterranean. *Festival Taste the Mediterranean*. Preuzeto s <https://www.tastethemediterranean.eu/festival-okusi-mediteran/>, pristupljeno: 19. 8. 2024.

| Tavares, D. S., Alves, F. B. i Vásquez, I. B. (2021). The relationship between intangible cultural heritage and urban resilience: a systematic literature review. *Sustainability*, 13(22), 12921.

| Turistička zajednica grada Hvara. *Dani mediteranske prehrane*. Preuzeto s <https://visithvar.hr/hr/dani-mediteranske-prehrane-hvar-11-12-svibnja-2023/>, pristupljeno: 19. 8. 2024.

Turistička zajednica Jelsa. *Procesija za Križen*. Preuzeto s <https://visitjelsa.hr/hr/dogadanja/procesija-za-krizen/>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Turistička zajednica općine Babina Greda. *Bećarfest*. Preuzeto s <https://tz-babinagreda.hr/becarfest/>, pristupljeno: 18. 8. 2024.

UNESCO. *Intangible Cultural Heritage. Convention*. Preuzeto s <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-HR-WORD.doc>, pristupljeno: 24. 7. 2024.

UNESCO. *Purpose of the Lists of Intangible Cultural Heritage and of the Register of Good Safeguarding Practices*. Preuzeto s <https://ich.unesco.org/en/purpose-of-the-lists-00807>, pristupljeno: 24. 7. 2024.

Uredba o državnoj ergeli Đakovo i Lipik. Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_03_26_569.html, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Viteško alkarsko društvo Sinj. *Statut Viteškog alkarskog društva Sinj*.

Preuzeto s <https://www.alka.hr/storage/upload/userfiles/files/statut-vad/statut-2018.pdf>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine. < Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti nematerijalne kulturne baštine>, pristupljeno: 16. 8. 2024.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o-%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara>, pristupljeno: 30. 7. 2024.

TRANSFORMATION OF LOCAL COMMUNITY THROUGH INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT

Antonija JOZIĆ, PhD student

Faculty of Tourism and Hospitality Management, University of Rijeka, Primorska 46, Opatija, Croatia

antonija.jozic@fthm.hr

Jasna HORVAT

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics and Business, Trg Ljudevita Gaja 7, Osijek, Croatia

jasna.horvat@gmail.com

Abstract

Managing intangible cultural heritage is related to the protection, preservation, and management based on the thesis that intangible cultural heritage is an inexhaustible economic resource. In this context, special value is given to those intangible cultural resources that are inscribed on UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity, in accordance with the Conventions of 1972 and 2003. The inscription of intangible cultural heritage on UNESCO's Representative List changes the relationship towards intangible cultural heritage, as well as with the space in which it is interpreted. Interpreting intangible cultural heritage is a business venture that leads to the transformation of the space in which intangible cultural heritage is managed, most often in the tourism and education sectors. The aim of this study is to investigate the prerequisites for the inscription of intangible cultural heritage on UNESCO's Representative List, the management methods of intangible cultural heritage listed by UNESCO, with an emphasis on the interpretation of intangible cultural heritage, and the transformations of local communities resulting from the interpretation of protected intangible cultural heritage and its use in tourism.

The study employs meta-analysis of theoretical insights, analysis of available secondary data, and case studies. The meta-analysis of theoretical insights compares existing knowledge about the prerequisites and limitations of UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity, while the analysis of secondary data substantiates and discusses the findings of the meta-analysis. These are publicly available secondary data that provide information on the dynamics of the inscription of intangible cultural goods on UNESCO's Representative List, differences in the number of inscribed goods based on selected criteria such as geographical area and the economic development of the country

or region. Special attention is given to the intangible cultural goods of the Republic of Croatia inscribed on UNESCO's Representative List and the dynamics of their inscription.

The case study analyzes a selected intangible cultural good of the Republic of Croatia inscribed on UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity as well as the effects of the interpretation center dedicated to the selected intangible cultural good on the local community. In the concluding considerations, the impacts of UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage of Humanity on tourism and other economic incentives for the local community where the intangible cultural heritage is interpreted are determined. Along with the positive effects, the concluding considerations also highlight threats aimed at the loss of authenticity and established economic activities of the local community and provide recommendations for public policy makers.

Keywords: *bećarac, interpretation center, sustainability, tourism, UNESCO*

Key message of the paper: Intangible cultural heritage is a crucial resource, and its inscription on UNESCO's Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity increases its cultural and economic value. This work analyzes and presents the positive and negative impacts of interpreting intangible cultural heritage within local communities, particularly in tourism and tourism-related activities.